یاش توركستان

توركستان ملی استقلال مفكوره سینی تاراتوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

ییل 2	نویابر 1930	سان 12

بو ساندا :

سیاسی بولیم:

1 _ اون اوچ ییل — باش مقاله

2 _ توركستان فرقه قورولتایلارندا — م. چ.

3 _ آلمان محررلەرینینگ توركستان تأثراتی .II — یاش توركستانلی

4 _ مصرده — تاش بالتا

5 _ جلادلەر پرووواقاسیونی — چوقای اوغلی مصطفی

6 _ استانبولده توركستان كونی — ایلتەر

خبرلەر بولیمی:

7 _ توركیەدە

8 _ قریمدە

9 _ توركستان خبرلەری

«**تورك يوردى**» تورك اوجاقلارينينگ فكرلەرينى تاراتوچى آيلق مجموعەدر. لاتين حرفلەريلە چيقادر.

„Turk Yurdu“ Mecmuasi Ankara-Turkiye

«**اودلو يورت**» وە «**بيلديريش**». استقلالچى آذرى محررلەرى تاما-نيدان استانبولدە، لاتين حرفلەريلە، چيقاريلماقدا بولغان بو قيمتلى مجموعە وە غازيتانى بوتون اوقوچيلاريمزغا توصيە ايتەمز.

Istanbul: Pangalti, Şafak sok. No. 60

«**پرومەتە**» فرانسوزچە آيلق مجموعەدر. توركستان، قافقاسيا هەم اوقراينالى آتاقلى محررلەرنگ اشتراكى بلەن پاريسدا چيقاريلادر. آدرەسى:

3, Rue du Sabot. Paris (6e) ياكا

«**ملى يول**» ايديل-اورال وە قريم استقلال فكريگە خدمت ايتوچى آيلق مجموعەدر. عرب حرفلەريلە چيقادر.

Redaction „Milli Yol“
Berlin-Charlottenburg
Goethestrasse 5

«**أمل مجموعەسى**» قريم توركلەرينگ استقلال فكرينى تاراتادرغان اونبش كونلك مجموعەدر. عرب حرفلەريلە چيقادر. آدرەسى:

„Emel Medjmuasi“ str. Ardealului N. 3
Bazargic-Romania

«**روس انقلابى**» قريم توركلەرينك ملى حركتى باشلوغى جعفر سيد احمد بيكنك بو قيمتلى اثرى، تورك تيلندە روس انقلابى حقندە يازيلغان برگنە كتابدر. روس انقلابى تاريخى بلەن تانيشماقچى بولغان هەر تورك اوچون فائدەلى بر اثردر. بهاسى بر تورك ليراسى. بوتون استانبول كتبخانەلەريدە ساتيلادر.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

یاش توركستان

توركستان ملی استقلال مفكوره سینی تاراتوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

ییل 2	نویابر 1930	سان 12

اون اوچ ییل

بورون روسیه‌ده دولت اداره‌سی ساویتلار قولیغا اوتكه‌ن ایدی. فیورال انقلابینك یاراتدیغی شرائط آستندا حكومتنك «ایشچی، عسكر وه دهقانلار» ساویتی كه‌بی انقلابی بر تشكیلات قولیغا كیچیشی هیچ‌ده غیر طبیعی بر حادثه ایمه‌س ایدی.

بز بو ییرده شو شرائط عامللارینی سانا‌ب اوتورمه‌كچی ایمه‌سمز. فقط بر نیچه مهم نقطه‌له‌رینی قید ایتوب كیتیشنی فائده‌سز تاپمایمز. طبیعی برنچی اورونده دنیا سوغوشی توره‌در. روسیه دنیا اوروشیگه، ییته‌رلك درجه‌ده حاضر لانماسدان، باشقالارنك توپراغینی ایگه‌لله‌ش نیتی بله‌ن كیرگه‌ن ایدی. (بو ییرده روسیه‌نك استانبول، بوغازلار وه آناتولونك مهم قسمینی توركیه‌ده‌ن آلماقچی بولغانی كه‌بی محاربه‌گه هیچ قاتناشماغان ایراننك‌ده بویوك بر قسمینی باسوب آلماقچی بولغانینی ایسله‌توب كیته‌مز).

ایکنچی مهم عامل‌دا چار حکومتینك آحماق سیاستی ایدی. او اهالینك ایڭ عادی احتیاج وه طلبیگه رعایت ایتمه‌گه‌نی حالدا، خلقدان امکان خارجندا بولغان فداکارلقلارنی طلب ایته‌ر ایدی.

اوچنچی‌ده چار حکومتینك غیر روس خلقله‌ر مثلا تورکستان (ایسکی آتاما بله‌ن تورکستان وه قازاق دالا و لایتله‌ری)لیله‌رگه قارشو تعقیب ایتدیگی قانلی سیاستدر. بو قانلی سیاستنك نتیجه‌سیده بوتون تورکستان خلقی چار روسیه‌سیگه قارشو قوزغالغان ایدی.

شونڭچون 1917 نچی یلی فیبرالدا چار IIنچی نیقولاینك تختنده‌ن آغداریلیشینی ظلم کابوسی آستندا ایزیلمه‌کده بولغان بوتون خلق سویونچله‌ر ایچنده قارشو لاغان ایدی.

یه‌گی وقتلی حکومت‌ده تاریخنك اونك اوستیگه آرتقان وظیفه‌نی به‌جه‌ره بیلمه‌دی. او باشلانغان انقلابنك معنا وه روحینی آڭلی آلمادی. بو انقلاب سوغوشدان آغریغان وه بیزگه‌ن خلق کتله‌سی تامانیدان قیلنغان ایدی. وقتلی حکومت ایسه اوروشنی «غالبیتگه‌ایریشکونچه» دوام ایتدیرمه‌کچی بولدی. بو یقینیلغان چار حکومتینك قانلی پلانینی دوام ایتدیریش دیمه‌ك ایدی. جبهه‌ده‌گی احوال روحیه‌نی یاخشی بیلگه‌ن پەتەرسبورغ ایشچی وه عسکر ساویتی (27 مارت — 9 آپریلدا) بر بیانامه تارقاتدی. بو بیانامه‌ده «روسیه‌نك یات خلقله‌ر توپراغینی آلیش فکرنده‌ن کیچکه‌نلگی» سویله‌نه‌ر ایدی. فقط بو بیانامه‌ده عملی اهمیتگه ایگه بولا آلمادی.

ایشچی-عسکر ساویتلارینك «روسیه‌نك یات خلقله‌ر توپراغینی آلیش ایشیگه» قارشو چیقیشلاری، اونله‌رنك اساس اعتباریله روسیه توپراغینك کیگه‌ییشیگه قارشولقلارندان ایمه‌س، بلکه‌ده روس اوردوسینك چارلقنك میراث ایتوب قویوب کیتکه‌ن وظیفه‌سینی به‌جه‌ره آلورلق بر حالدا بولماغانلیغینی یاخشی بیلگه‌نله‌رنده‌ن ایدی.

1917 یلنك باشندا انقلاب چیقارگه‌ن روسیه‌ده 14 میلیوندان آرتق کشی سلاح آستندا ایدی. بو آدمله‌رنك کوپی عصرله‌رده‌ن

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بری یېرسزلك سیقینتسی ایچنده یاشاب ، کاتتا یېر ایکه‌سی — پومه‌شچیك —نك یېرینی تارتوب آلیش اوچون فرصت کوتوب یاتقان موژیقلاری ایدی. انقلاب یېرگه آچ کوزلك بله‌ن قاراب یورگه‌ن بو موژیقلار اوچون «توغری یول» آچقاندیك بولدی. اونڭ یوزی‌ده جبهه‌ده‌ن آرقاغا ، روسیه‌نك ایچ تامانلارینا اوگوزولگه‌ن ، کوزی‌ده ملکدارنك یېرنده‌ن باشقا نه‌رسه‌نی کورمه‌س ایدی. وقتلی حکومت ایسه اویورغون خلق کتله‌سینی یات ایلله‌رده‌ن مملکتله‌ر فتح ایتیشگه سوروکلمه‌کچی بولدی. هه‌مه‌گه هه‌م آچیق معلوم ایدی ، که روس اوردوسی اوچون او خیال ایتلگه‌ن یېرله‌رگه باروب چیقا بیلیش امکانی کوبده‌ن یېتکه‌ن ایدی. نتیجه‌ده اوردو بله‌ن وقتلی حکومتنك آراسی بوزولدی. عسکرله‌ر اوز باشلارنچا جبهه‌نی تاشلاب کیته باشلادیلار. ایچکی روسیه‌ده بولسا دهقان ملکدارنك یېرینی اوز باشینچا ایگه‌لله‌ب آلا باشلادی. بو حال کون کونده‌ن کوچله‌نیب هه‌ر تامانغا یاییلدی. مه‌نه شو آندا بولشه‌ویکله‌رنك جبهه‌ده‌گی عسکرله‌رگه مراجعتله‌ری چیقدی. بیاننامه‌ده‌گی «سلاحنی آرقاداغی ، روسیه‌ده‌گی ملکدار ، سرمایه‌دار دوشمانلارغا چیویریش» فکری جوده یاخشی قارشولاندی. بو صورتله حکومتنك ساویتلار قولیغا اوتیشی‌ده چاریزمنك ییقیلیشی که‌بی قولایغنه بولدی...

2 — تورکستانده حکومتنك ساویتلار قولیغا کیچیشی‌یه‌ته‌رسبورغ بله‌ن بر زمانگه توغری کیله‌در. فقط بو یېرده ساویتلار اوزله‌ری اوچون روسیه‌ده‌گنده‌ن بوسبوتون باشقا وظیفه وه غایه تاشیدیلار. شونی‌ده سویله‌ش کیره‌ك ، که تورکستانده‌گی ساویتلار تورکستان بله‌ن بوتونله‌ی علاقه‌سی بولماغان روسله‌رده‌ن‌گنه توزولدی. تورکستانده‌گی ساویتلارنك ایچ یوزینی «تورکستانسکی کوریه‌ر» غازیتاسینك 5 نچی سه‌نتابر 1917 تاریخلی نومرنده یازیلغان توبه‌نده‌گی پارچا آپ آچیق کورسه‌ته‌در:

او غازیتا: «ایسکی چار زماننده روس توپلارینك تورکستانده
بەجەرگەن وظیفەلەری ایمدی ایشچی، عسکر وه دهقانلار ساو-
یتلاری اوستیگه توشەدر» دیدر.
تاشکندده چیقادرغان روس بورژوازیاسی ناشر افکاری بولغان
یوقاریداگی غازیتا شو قیسقاگنه افادەسی بلەن تورکستانده‌گی
ساویت سیاستینی جوده توغری قیلیب تعیین ایتوب بیرەدر. شو ییرده
تورکستانده‌گی روس ایشچی، عسکر وه دهقانلاری حقنده تور-
کستاننك اوقتوبر انقلابی تاریخینی یازوچی بولشەویك تاریخچیسی
گەئورگی سافاروفنك یازغانلارینیده کوروب کیتش فائدەسز
بولماس دیب اویلەیمز. گەئورگی سافاروف تورکستانده‌گی ساو-
یتلارنك روللەرینی بیلگیلەشده یوقاریدا سویلەنگەن تاشکند غازیتاسی
بلەن بر فکرده‌در.
سافاروف توبەنده‌گیچه یازادر:
«روس عسکری بو ییرده (تورکستانده) مسئولیتسز، اوز
باشیمچا حرکتی بلەن ییرلی خلقنی یەنه کوبراق موتەب(*) ایسکی
مستملکه ادارەسینك وعد ایتکەنندەنده آرتیغراق اولجه تاپقان».
«روس مهاجر دهقانی فیبرال انقلابی زماننداان باشلاب تور-
کستاننك قیشلاق وه آوولاریدا عینیله اوز هەمیانی اوستنده‌گی
کەبی خوجالق یوروتەدر».
«مستثنا بر اورون توتوب کیلگەن روس ایشچیسی ایسه
مستملکەچیلك روحی تاشیدر» دیدر.
مەنه روس انقلابینك اوچ عنصرینك خلقمزگه ایستەر فیبرال
انقلابی، ایستەر اوقتوبر انقلابی دورنده بولسون قاراشلاری، معامله-
لەری وه بزگه قارشو آلغان وضعیتلەری.
اونگچوندە بز تورکستانلیلەر روس دەموقراتیسینك تورلو
غروپلەری آراسندا بولغان تارتیشمالاردا بوتونلەی بیطرف قالماق

(*) موتەمەك، یولوب-یولقاب کەمیرمەك دیمەکدر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

مجبوریتنده ایدك. برده بوتونله‌ی سلاحسز بولغان تورکستان خلقینك او تاریخشمالاردا اشتراك ایته آلیش امکانی‌ده یوق ایدی. وقتلی حکومتنك تورکستان قومیته‌سی تورکستانلیله‌رنی عسکری خدمتگه آلیش حقنده بیریلگه‌ن پرویه‌کتنی رد ایتدی. ساویتلار ایسه هه‌ر زمان، تورلو یوللار بله‌ن بزنك ملی اویوشمه قوروشیمزغا مانع بولدیلار. بوتون مسئله‌لر سلاح وه تشکیلات کوچی بله‌ن ییشیله‌درگه‌ن انقلاب چاغلارندادا بز، چار زماننده بولغانی که‌بی سلاحسز قالدق.

یوقاریدا اسمی کیچکه‌ن سافاروف «تورکستانده روس انقلابی برده‌نبر شدتلی مستملکه‌چیلك آقیمی آلوب کیتدی» دیدر.

بو مستملکه‌چیلککه آغیش 1920 نچی یيلی بوخارا، 1921 ییلی خیوه موسقوا بولشه‌ویکله‌ری تامانیدان زور بله‌ن ساویتلاشتریلغاندان سوك بوتونله‌ی مستملکه‌چیلك توسینی آلدی. موسقوا بولشه‌ویکله‌رینك اورتادا‌گی معاهده (1920 نچی ییل 13 سه‌نتابرده بوخارا وه 1921 نچی ییل 4 مارتدا خیوه بله‌ن یه‌سه‌لگه‌ن معاهده) بوینچه استقلالینی تانیدیقلاری بوخارا، خیوه حکومتله‌ری بله‌ن بولغان معامله‌لرینی بورونغی چه‌کیست آغابیکوف جوده یاخشی تصویر ایته‌در: «بوخارادا ساویت حکومتی یه‌نه‌ده توغریراق ایتکه‌نده گه. په. ئو. (چه‌قا) نماینده‌سی خلق ناظری اسمینی تاشیغان آده‌مله‌رده‌ن قوممونیزمنی ایسته‌مه‌گه‌نله‌رنی اینده‌مه‌سده‌ن قاماقغا آلارایدی»؛

«خیوه‌ده ایسه، ساویت روسیه‌سی نماینده‌سی قورولتای توپلانغان بنانی روس عسکرله‌ری بله‌ن اوراب آلوب خلقنی ساویت حکومتینی تانیشغا مجبور ایتدی» دیدر...

3 — اون اوچ ییلدر یورتمزده شدتلی ظلم وه مستملکه‌چی یات کوچنك زورلغی حکم سوره‌در. اون اوچ ییلدر، که خلقمز تینمه‌سده‌ن اوزنده‌ن کوب کوچلی بولغان دوشمانغا قارشو ملی قور-

تولوش كورەشى يورگيزەدر. سيز مجموعەمزنك كيلەچەك سانيدا بعضى قسملەرينى نشر ايتەچەگيمز موسقوانك صادق بندەلەرندەن اكمل اكرام اوغلينك سوزلەرينى دقت بلەن اوقوب كورسەگز كوب قيمتلى معلوماتلار آلاجاقسيگز(*). موسقوانك قاماغى ، سورگونى حتى آتوب أولديريشى‌دە يورتمزدەگى توغانلاريمزنى قورتولوش كورەشيدەن إتوختاتا آلماغان. آمريقالى محرر ليندسەى حوبسەننك يازديغى كەبى «اونلەر بويونلەرينى ايگمەگەنلەر».

نشريات ، تشكيلات كەبى مجادلە واسطەلەرى بوتونلەى خلقمز دوشمانلارى قولندادر. شوندا‌ى بولسا هەم ملى روح ساويت ادارەلەرى وە فرقە قاتارلارينى باسوب باراد‌ر. كون كوندەن آرتماقدا بولغان ملى روحنى ياتيرتيشغا بر تورلى موفق بولا آلماغان يورت وە خلقمز دوشمانلارى توركستان قورتولوش حركتى مجاهدلەرينى يوزلەر ، ميڭلەر بلەن ئولديرمەكدەلەر...

بز يورتمزنك جبراً ساويتلاشتريلديغينك اون اوچنچى ييل دونومى كوندە ميڭلەرچە قورتولوش يولى قوربانلارى ، شهيد يورتداشلاريمزنك عزيز روحلەرينى ايسلەمەسدەن اوتە آلمايمز.

بوندەن باشقا بز بولشەويك روسلەرنك سورگون وە قاماقلارندا ايزيلمەكدە بولغان وە او قانلى ظلمدەن اوز وجودلەرينى ساقلاش اوچون قاچوب يورگەن يورتداشلاريمزنى‌دا حرمتلەر بلەن ايسلەشيمز كيرەك.

اى توركستانليلەر! استقلال يولندا أولگەن شهيد يورتداشلاريمزنك قانى ، ظلم آستندا ايزيلمەكدە بولغان خلقمزنك منافعى ، سورگون وە قاماقداگى آغا‌اينيلەريمزنك چيكمەكدە بولغان عذابلەرى بوتون توركستانليلەرنك «قورتولوش» بايراغى آستيندا توپلانوب بر جان بر تەن كەبى حركت ايتيشلەرينى طلب ايتەدر.

(*) مجموعەمزنك بو سانيدا يير بولماغانيدان كيلەجەك ساندا نشر ايتەجەكمز. باشقارما

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ملی منافعنی هەر نەرسەدەن یوقاری توتیشگە اورگەنیشیمز کیرەك.

شوندە، یالغوز شوندەگنە «آزاد وە مستقل تورکستان»نی یاراتیشغا موفق بولا آلورمز.

تورکستان فرقە قورولتایلارندا

XVI نچی ساویت اتفاقی فرقە قورولتاییی آلدندا ساویت توپراغنداگی بوتون «ملی» قوممونیست فرقەلەرینكدە قونفرانسلاری بولیب اوتدی. بزنك تورکستاندەدە 7 نچی قیرغز، 6 نچی قازاق، 5 نچی اوزبیك، 5 نچی تورکمەن وە برنچی تاجیك فرقە قونغرەلەری اوتكەزیلدی. بو توپلانیشلارنك هەممەسندە دولت ادارەسینك تورلو تارماقلارنداگی فرقە یوتوقلەری، سوسیالیزم توزوش ایشینك کیسکین غلبەسی وە کیلەجەکدەگی یوتوقلەر توغروسندە سویلەندی.

بولشەویکلەر، طبیعی، هەر بر نەرسەدەن سوك درجەدە ممنوندرلەر. اونلەر بوکونگە قدر بولغان یوتوقلەردەن مست بولغانلاری کەبی، کیلەجەك پلانلارینك موفقیتلەر بلەن بەجەریلەجەگیگە هەم قطعی ایناندرلار.

بوتون قونغرەلەردە سویلەنگەن نطقلەر هەر کیمنی حایران ایتەرلیك درجەدە بربریگە اوخشایدر. بیلاروسیەنك مرکزی مینسکیدەمی، سبیریادەگی یاقوتسكدەمی، قافقاسیادا تیفلیسدەمی، تورکستاندە دوشنبەدەمی وە باشقا بر یېردەمی، بوتون بو فرقە قونغرەلەرینی آچوچی فرقە باش کاتبلەرینك سویلەگەن نطقلەر عینی مفهوملەر عینی سوزلەر بیلەن افادە ایتیلەدر. حتی سوز آراسندا جمعیت اورتاسندان چیقادرغان تاووشلار وە آلقیشلاردا هەر یېردە عینی جملەلەرنی تعقیب ایتەدرلەر. بوگا باقماسدان بو فرقە قونغرەلەرندە بر اوچون مراقلی کوبگنە نەرسەلەر کیچدی. توغریسی، بعضی حقیقتلەر یالغوز

شونداي قونغره چاغلارنداگنه آچيلوب يوزه‌گه چيقوب قالادر.

ايسيز ، كه توركستانده كيچيريلگه‌ن بوتون فرقه قورولتايلارينك نتيجه‌سي حقنده قوليمزدا تولوق معلومات يوق. ايمديلك بزده يالغوز قازاغستان بله‌ن اوزبيكستان فرقه قورولتايلاري حقنده مفصل معلومات بار. بونك اوزي هه‌م بوتون توركستانده‌گي وضعيتني تعيين ايتش اوچون كفايت ايته‌رلك درجه‌ده‌در.

قورولتايلار ، طبيعي ، هه‌ر ييرده بولغاني كه‌بي ستالينني ماقتاش بله‌ن باشلاندي. سوڭرادا له‌نيننك قوييوب كيتكه‌ن بوتون آيتديشله‌رينك توغريلغي تصديق وه تأكيد ايتيلدي. بو اوزون مقدمه‌له‌رني كيچير گه‌نده‌ن سوڭ فرقه قاتاريني بولشه‌ويكله‌شتريشده دوام ايتيش كيره‌كليگي وه «اوز اوزيني تنقيد» يولي بله‌ن گنه بولسا هه‌م فرقه‌نك كه‌مچيلكله‌ري حقنده‌ده سوز بولوب اوتدي. طبيعي ، بولشه‌ويك حركتله‌ريگه توسوق بولوب تورگه‌ن صنفي دوشمانلارني سوكيشده اونوتيلمه‌دي.

مجموعه‌مزده پيتر آزلغي بو قورولتايلاردا سويله‌نگه‌ن مسئله‌له‌رنڭ هه‌مه‌سيگه اوزون اوزادي كيريشمه‌ككه مساعده ايتمه‌يدر. اونڭچون‌ده اوز نقطهٔ نظريمزده‌ن مراقلي كورونگه‌ن بعضي نقطه‌له‌رني نقل ايتش بله‌ن كفايتله‌نمه‌ك مجبوريتنده‌مز.

اوزبيكستان فرقه باش كاتبي أكمه‌ل اكرام اوغلي 4 نچي اييونده‌گي باشلانيچ نطقنده «اوزبيكستاننك ساويتلار اتفاقينك آيريلماس بر قسمي» بولغانيني آيروچا سويله‌ب كيتدي.

شو نقطه‌ده انساننك اوييگه اختيارسز «عجبا أكمه‌ل افنديني بوني سويله‌ب موسقوادا‌گي خوجاينلاريني ايناندير يشغا مجبور ايتكه‌ن سبب نيمه ايكه‌ن؟» ديگه‌ن سؤال كيلوب قالادر. أكمه‌ل افندي وه اونك موسقوادا‌گي آغالاري اوزبيكستان (ديمه‌ك بوتون توركستان)ني موسقوا ديكتاتوراسيگه باغلاغان ايپنك تيوشلي درجه‌ده محكمليگيگه اوزله‌ري شبهه‌له‌نوب قالغان بولماسونلار!

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

اوزبیکستان قوموونیستلەرینك قاتاری ساغلامغا اوخشامایدر.
بو حقده اکمەل افندی اوزبیکستان فرقه قونغرەسنده ایمەس، سو گرادان موسقوادا XVI نچی عموم فرقه قونغرەسنده گنه سویلەدی. بو اوزبیك قوموونیستلەری ایچنده گی قورقینچلی آقیملاردان اکمەل افندینك سمرقنده ایمەس، موسقوادا سویله گەنیك سببینی بز جوده یاخشی بیلەمز. شبهەسز او عموم ساویتلار اتفاقی قونغرەسنده تأثیر قالدیرماقچی بولغان. اوزبیکستان قوموونیستلەرینك هیچ بولماغاندا توزتده اوچینك موسقوا دیکتاتوراسی قارشوسندا بولغانینی اوزبیکستانده هەر کیم بیلەدر. لاکن بونی ساویتلار اتفاقینك باشقا قسمله‌رنده‌ده بیلەدرلەرمی؟ مەنه اکمەل افندی اوزبیك قوموونیستلەرینك موسقوالی خوجاینلاری بلەن قاندای درجەده «دوست» ایکەنینی «دنیانك آلتیدان بریگه» بیلدیروب قویماقچی بولغان.
مەنه بزنك غایەمز بولغان روس ایمپەریالیستلکیگه قارشو کورەشیش فکرینك تورکستان قوموونیستلەرینك اکثریتیگه تأثیر ایتوب کیتکەنینی بوتون ساویتلار اتفاقی یەنەده توغریراق ایتکەنده بوتون دنیا چاماسندا (مقیاسندا) پروپاغاندا ایتوب بیرگەن اکمەل افندیگه کوب تشکرلەر ایتەمز.
اکمەل افندی موسقواداگی XVI نچی فرقه قونغرەسینك 1 نچی ایبول ایرته‌لەبکی اولتوروشنده شوندای دیدی: «بویوك روسچیلق شووینیزمی یرلی شووینیزمنك کوچله‌نیشیگه یاردم ایتمەکده‌در. یرلی بورژوآزیا مفکورەسینك یرلی فرقه قاتارلارنده هەم آداملاری بار».
«ملتچی عنصرلەر بزنك روسیه فرقەسی وە عموم اتفاق پرولەتاریاسی رهبرلگی آستیندا ایشلەب یورگەنیمزگه مستملکەچیلك دیب قارایدرلار. پاختاچیلقنك آرتیشیغا اوزبیکستان وە بوتون اورتا آسیانك موسقوانك قیزیل قولونیسیگه آیلانتریلیشی دیب قارایدرلار. ملی جمهوریتلەرنی ساویتلەر اتفاقی پرولەتاریاسی رهبرلگیدەن

آپیرماقچی بولادرلار. مەنە حاضردەدە بزنك فرقە ایچندە یورگەن ملتچیلەرنك بریسی: «حاکم ملت نمایندەسی، روس پرولەتاریاسی مستملکەچیلك کەسەلی بیلەن آغریغاندر» دیدر.

اکمەل افندی جودە حقلیدر. اونك اوزی تیپندەن بر نیچە قوممونیستلەردەن بولەك بوتون تورکستانلیلەر بوکونگی تورکستاننی موسقوانیگ قیزیل قولونیسیدان باشقا بر نەرسە دیب تانیمایدرلار.

بز اکمەل اکرام افندیگە بو حقیقتنی عموم ساویتلار فرقە قورولتاییی منبرندەن سویلەب بیرگەنی اوچون منتدارمز.

تورکستان قوممونیستلەری آراسنداگی تهلکەلی آقیملاردان اکمەل افندیەدەن برکون بورون، 30 نچی ایون کوندوزگی مجلسدە اورتا آسیا بیوروسی باشلوغی زەلەنسکی هەم سویلەگەن ایدی. مەنە اونیگ سویلەگەنلەری:

«ملی مسئلەنی پیشیشدە تیگ ایشلەب کیلگەن عنصرلەرنك کوپی بو مسئلەنی سوسیالیزم توزوش سیاستی بلەن سیقی باغلاغاندان سوك قاچوب کیتدیلەر. موشتومزور، بای عنصرلەر، بورژوآزیا بزنك ملی سیاستیمزنی وە سوسیالیزم توزوش یولنداگی ایشلەریمزنی بوزوب یوبارماقچی بولادرلار. اورتاقلار! بونك یالغوز مملکت ایچندەگی موشتومزورلەرنك گنە اوی وە حرکتی ایمەس ایکەنلیگینی دە سویلەب کیتش کیرەك. بو مسئلەدە غربی خطای وە آفغانستان کەبی قوشنی مملکتلەر تامانیدان بزنی «اوراب» آلغان ملتچی مهاجرلەر هەم کەتتەگنە رول اوینا ماقدادرلار. تیشدەگی مهاجرلەر بو ییلنك بهارندە باسماچی تودەلەری وە سلاحلی کوچلەر یوباریش یولی بلەن بزنك سوسیالیزم توزوش ایشلەریمزنی بوزماقچی بولوب کوردیلەر. آمودریانك او بر ساحلندا، شمالی آفغانستاندا، چیگەرەمز باشندا اینگلیز آگەنتلغی تامانیدان سلاحلەندیریلگەن، ابراهیم بیکنیگ (*) 5 میگ، ایشان خلفەنیگ میگ ییش

(*) ابراهیم بیکنك کابلدە آفغان حکومتی تامانیدان قاماقغا آلنغانینی «یاش تورکستان» نیگ اوتکەن سانیدا بیلدیرگەن ایدك. باشقارما.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

يوز كشيلك دسته‌له‌ری توره‌در. غربی خطایده ایسه جانی بیك توده‌سی یاتادر. بو توده‌له‌رنك هه‌مه‌سی‌ده وقتی وقتی بله‌ن بزنك چیگه‌ره‌مزنی کیچیش تجربه‌له‌ری قیلوب توره‌درله‌ر».

دیمه‌ك قارشومزدا شوندای بر منظره‌نی کوره‌میز:

ملی قوموینستله‌رنك بر قسمی موسقوانك ملی سیاستیگه قارشو کوره‌شه‌درله‌ر. موسقوانك أك آزی ییلدا اون مرتبه کوموب فاتحه اوقودیغی ملی بورژوآزیا حالادا یاشایدر وه حتی اوز گورکاو- له‌ریگه قارشو جدی کوره‌ش یوروته بیلیش اقتدارنده‌درله‌ر.

زه‌له‌نسکی ساویتلارغا قارشو بولغان حرکتله‌رنك اینگلیز طرفده‌ن سلاحلاندیریلماقدا بولغانینی سویله‌یدر. اکمه‌ل افندی ایسه تورکستانده‌گی موسقواغا دوشمانچیلق حرکتله‌رینك روس بویوك دولتچیلگی شووینیزمنده‌ن کوچ آلماقدا بولغانینی سویله‌یدر.

ایمدی بونلارنك قایسیسی توغری سویله‌یدر؟ دیگه‌ن بر سؤال اوز اوزنده‌ن کیلوب چیقادر.

بزچه البته اکمه‌ل افندی حقلی.

اگرده تورکستان ملی حرکتی زه‌له‌نسکی‌نك اویله‌گه‌نی‌که‌بی اینگلیز وه یا باشقا بر آگه‌تنلق تامانیدان خطای، هندستان وه ایران قوموینستله‌رینك ساویت حکومتنده‌ن کورمه‌کده بولغان یاردمله- رینك یوزده حتی میگده بری قدر بر یاردم کورسه ایدی، زه‌له‌نسکی غالاشچوکین، آرونشتام وه باشقا بونله‌رگه اوخشاش آدمله‌ر کو- بده‌ن بزنك یورتمز خارجندا اوتورگه‌ن بولورلار ایدی. اکمه‌ل وه اونك ییرلی فرقه اورتاقلاری‌دا اوز خلقینی ایزیب قانینی ایچمه‌کده بولغان یات بر قوتگه آگه‌تنلك ایتیش که‌بی بوکونکی وظیفه‌له‌نده‌ن بوشاب اوز خلق وه یورتله‌ری منافعی بله‌ن اویغون بر ایش تاپا آلورلار ایدی.

II.

تورکستانده‌گی فرقه قورولتایلاریغا قایتوب کیله‌مز.

تورکستاننك قازاق قسمنده قازاغستان قومیسارلار شوراسی رئیسی عیسی اوغلی اوراز ایله فرقه مرکز قومیته‌سینك باش کاتبی آزموخان قورامیس اوغلی یورتمزده‌گی روس پرولەتاری حکمرا-نلغینك أڭ صادق خدمتکارله‌رندەندر. مه‌نه شو عیسی اوغلی اوراز هه‌م قازاق قومونیستله‌ری ایچنده کون کونده‌ن موسقواغا دوشمانلق وه ملتچیلك فکرینك اوسوب بارا یاتقانندان شکایت ایته‌در. قیزیل موسقوا سیاستینك تورکستاننك قازاق قسمنده‌گی موفقیتله‌رنده‌ن «یاش تورکستان»نك اوتکه‌ن نومروسنده ساویت قازاغستانینك اون ییللق بایرامی کونیگه آتالغان مقاله‌لەرمزده تولوق بحث ایتدك. بو ییرده یالغوز عیسی اوغلی‌نك نطقنده‌ن بزنك کوبده‌ن یازوب کیلمه-کده بولغان دعواله‌ریمزنی تصدیق ایته‌در گه‌ن بعضی قسمله‌رینی گنه نقل ایتب کیتمه‌کچیمز.

عیسی اوغلی اوراز شوندای دیدر:

«ملتچیله‌رده‌ن بحث ایتکه‌نده بر توده «آلاش اوردا»چیلارنی-گنه چه‌ینه‌ب اوتوره‌مز. فرقه تشکیلاتلارنده‌گی ملی آقیملاردان سویله‌گه‌نده‌ده یالغوز اسماعیل سعد وقاص اوغلینك اوستیگه توشه-مز. مه‌نچه بز شونك بله‌ن أڭ که‌تته یاڭلیشلقنی ایشله‌گه‌ن بولامز. یه‌ڭی یتشمه‌کده بولغان ملتچیله‌ر «آلاش اوردا»چیلاردانده تهلکه-لیدرله‌ر. بو یه‌ڭی ملتچیله‌ر یوکسه‌ك مکتبله‌رده، شهر وه آوللاردا یتشمه‌کده‌درله‌ر. («ساویتسکه‌یه سته‌پ» „Sovietskaïa Step" 12. 6. 30)

موسقوا قیزیل ژاندارماسی غالاشچوکین‌ده قازاق قومونیستله-ری آراسندا ملتچیلك فکرینك کون کونده‌ن اوسمه‌کده بولغانندان شکایت ایته‌در. او «أیر نظر اوغلی ایلتای بله‌ن (قازاغستان مرکزی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

اجرا قومیته‌سی رئیسی)، عیسی اوغلی ناملاریغا وه «اُکبه کچی قازاق» غازیتاسی اداره‌سیگه کیلمه‌کده بولغان امضاسز خطله‌رده‌ن بحث ایته‌در. (شو غازیتانك 9 ایبون نومروسی).

بعضیله‌ری بزگه هه‌م معلوم بولغان بو امضاسز مکتوبله‌رده قازاق یوقسوللارینك آغیر حالندان، روس قومونیستله‌رینك مستملکه‌چیلك حرکتله‌رنده‌ن بحث ایتیله‌در. بو مکتوبله‌رده‌ن بعضیله‌رینك محررله‌ری قومونیست ایلتای، اوراز وه آزمو‌خان‌لارنی سوقمی اوچون اوز خلقینك منافعینی روس قولونیزاتورلاریغا صاتوچی خائنلار دیب آتایدرلار.

ایمدی اوزبیك قومونیستله‌رینك یوقاریداگی «روس پروله‌تاریاسنك مستملکه‌چیلك که‌سه‌لی» حقنده‌کی سوزی بله‌ن بو «آلاش اوردا»دان هه‌م تهلکه‌لیراق بولوب، شهر، آوول وه یوکسه‌ك مکتبله‌رده یشمه‌کده بولغان ملتچیله‌رنی یان یانغا قوییگ. بیرده شو اکمه‌ل وه اورازلارنك تورکستانی موسقواگه باغلاغان اینگ قوتله‌نمه‌کده بولغانی حقنده‌گی سوزله‌رینی اویله‌ب کوریگ. او زمان ایش اوز اوزنده‌ن کورونوب قالغان بولادر.

یوق، اکمه‌ل، اوراز، یولداشبای، ایلتای اورتاقلار وه «غوسپودا» زه‌له‌نسکی، غالاشچوکین وه باشقا موسقوا آگه‌نتله‌ری، سزله‌ر هه‌م اوزیگزنی هه‌م باشقالارنی آلداماقچی بولاسزلار. تورکستان بله‌ن موسقوا آراسندا هیچ بر زمان ایچکی باغلانیش بولماغان وه بولادا آلمایدر. یالغوز قانلی روس سونگوله‌رینك قوتی بله‌ن دنیا تاریخنده مثلی کورولمه‌گه‌ن ظلمله‌ر سایه‌سنده روس بولشه‌ویکله‌ری یورتمز تورکستانی روسیه‌گه باغلاب اوتوره‌درله‌ر.

III

اکمه‌ل وه زه‌له‌نسکی سمرقندده، اوراز وه غالاشچوکین آلما‌آتادا، کولکوف پیشپه‌کده، آرونشتام عشق‌آبادده وه بیلمه‌یمه‌ن

يه‌نه قايسى برى دوشنبه‌ده بر آغيزدان فرقه دستورالعملينك توغر-
يليغينى تصديق ايتديله‌ر.

توركستانليله‌رده‌ن چيققان وه توركستانده يورگه‌ن قيزيل
روسيه آگه‌نتله‌رى بر آغيزدان بز «ساويتلار مملكتنده حياتنك هه‌ر
بر صحيفه‌سنده‌گى «موفقيتله‌ريمز»نى «فرقه‌نك توغرى يول
باشچيلغيغا مديونمز» ديب باقيريشديلار. يه‌نه شو غازيتالارنك عينى
صحيفه‌له‌رنده (مثلا «پراودا ووستوكا»نك 6 نچى اييون نومروسنده)
اورتا آسيا بيوروسى اوز خطالارينى، گناهلارينى هه‌م سويله‌ب
يوباردى.

بونده‌ن سوگره‌گنه اكمه‌ل افندى‌ده كه‌تته ياگليشلقلاردان
بحث ايتدى.

اكمه‌ل افندى «اوزبيكستانده كه‌تته سياسى خطالار كيچير-
يلدى. بز له‌نينك اساس پرينسيپله‌رينى اونوتدك. يبرلى شرائط وه
خصوصيتله‌رنى تيكشيريشنى‌ده اويله‌مه‌دك. قولخوزلارغا كيريشنك
اختيارى بولغانينى وه آينوقسا قولله‌قتيفلاشتريش ايشنده أڭ باشلانغچ
فورمدان أڭ متكامل شكلگه سه‌كره‌ب اوتيش ممكن بولماغانلغنى
اونوتوب قويدق» ديدر.

عينى خطالار حقنده آلما-آتادا غالاشچوكين، عشق آبادده
آرونشتام سويله‌ديله‌ر. شو آدمله‌رنك اوزله‌رى مونده‌ن سيگز آى،
ياريم يل ايلگه‌رى هيچ بر كشينى كورگه‌ن خطالارينى سويله‌شكه
هه‌م قويماغان شخصله‌ردر. خصوصاً «موسقوالى توركمه‌ن» آرونشتام
نك بعضى توركمه‌ن قوممونيستلارينى قولله‌قتيفله‌شتريش سياستنده
توتولگه‌ن سياستنك توركمه‌نستانده‌گى شرائطگه اويمه‌گه‌نلگى
حقنده‌گى فكرله‌رى اوچون «تيسكه‌ريچيلك» گناهى بله‌ن تهديد
ايتوب يورگه‌نينى «ياش توركستان»نىگ اوتكه‌ن نومرولارنده
يازغان ايديك.

ايمدى، فرقه قونغره‌سى كيچكه‌نده‌ن سوڭ «أگبه‌كچى

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

قازاق » غازیتاسی کوب قازاق قوممونیستله‌رینك عمومی فرقه چیز-
یغینك قازاغستان شرائطیگه یاراماغانلغی حقنده‌گی فکرله‌رینی سو-
یله‌شده‌ن قورققانلقلارینی یازوب اوتوره‌در. آگلاشیلغان غازیتانك
باش اداره‌سی زور بله‌ن قولله‌قتیفله‌شتریش ایشینك یامان تأثیری
حقنده محلله‌رده‌ن کیلگه‌ن خبرله‌رنی نشر ایتشده‌ن هه‌م قورققانینی
سویله‌یدر.

تورکستانك تورلو یاقلارندا عصیان نشانله‌ری کورونه باشلا-
غاچ بو یاگلیشلقلار حقنده‌ده سوز بولا باشلادی. بوکون یاگلیشلغی
اعتراف ایتیلمه‌کده بولغان فرقه چیزیغی ایشده قاندای نتیجه‌له‌ر
بیردی ؟

قازاغستاندا مالی سانلاری تمام اوچده برگه توشکه‌ن. اوز-
بیکستان ، تورکمه‌نستان ، قیرغیزستانده هه‌م مالی سانلاری عینی
درجه‌ده کیری کیتکه‌ن. بو حقده عیسی اوغلی اوراز آلماتادا ، اوزبیك
قوممونیستله‌ری سمرقندده آچیق سویله‌دیله‌ر. عیسی اوغلی چاروا-
چیلقنك یالغوز عمومی قولله‌قتیفله‌شتریش (massovaïa collectivizatcia)
سیاستی آرقاسنداگنه ترقی ایته آلیشندا شبهه ایتمه‌س ایدی. بوله‌نین
نظریه‌سینك منفی نتیجه‌له‌رینی ایشده کورگه‌نده‌ن سوڭ یه‌نه شو عیسی
اوغلی جوده ساغلام بر فکرنی اورتاغا آتدی که اونی بز مجموعه‌مز
صحیفه‌له‌رنده تثبیت ایتمه‌سده‌ن کیچه آلمایمز.

عیسی اوغلی «عمومی قولله‌قتیفله‌شتریش اوچون لازم بولغان
شرائط بزنك چارواداراق خوجالغی دائره‌له‌رنده تاپیلمایدر» دیدر.

کوره‌سزکه قیزیل موسقوا دیکتاتورلغینك اڭ صادق آگه‌نتله‌ر-
نده‌ن بولغان عیسی اوغلینك اوزی اسماعیل سعد وقاصنك فکریگه
قوشولوب اوتوره‌در. اسماعیل سعد وقاص اوغلی هه‌م له‌نینیزمنك
نظری جهتینی قبول ایته‌در. فقط او ، له‌نینیزمنی ایشگه آشیریش
اوچون لازم بولغان شرائط بزنك قازاغستاندا حاضرلانماغان ،
دیدر. بونك اوچون اسماعیل بورژوآزی آگه‌نتی بولوب قارالانغان

ایدی. دیمه‌ك اورازنك هه‌م بر آیاغی «دالا بورژوآزیسی» جبهه‌-
سنده توره‌در.

IV

بوتون فرقه قورولتایلارندا ملی جمهوریتله‌رده یېرلی بیله‌ر-
مه‌نله‌ر یتیشتریش حقنده‌گی فرقه بویوروغیگه لازم قدر دقت ایتیلمه-
گه‌نلگنده‌ن شکایت ایتیلدی. بو مسئله حقنده بز «یاش تورکستان»-
نك دیبه‌رلك هه‌ر نومروسنده یازوب توره‌مز. چونکه بو بزنك ملی
کوره‌شیمزنك اڭ مهم اساسلارنده‌ن بریدر. «پراودا ووستوکا»
غازیتاسی 11 نچی ایون نومرنده‌گی قونغره مضبطه‌له‌رینی «صنفی
دوشمان یاشلقغا اومید باغلایدر» دیگه‌ن سرلوحه بله‌ن نشر ایتکه‌ن.
بو جوده توغری. بز بو حقده‌گی فکریمزنی مجموعه‌مزنك اوتکه‌ن
سانلارینك بریسیده‌گی باش مقاله‌ده آپ آچیق سویله‌دك.

ملی جمهوریتله‌رده‌گی بیله‌رمه‌نله‌ر مسئله‌سی اوستنده تفصیلاتگه
کیریشیب اوتورمه‌یمز. (بو حقده «یاش تورکستان»نك 7-8 نچی
نومروسنده‌گی «ملی بله‌رمه‌نله‌ر یتیشدیریش سیاستی» آتلی مقاله‌گه
باقیلسین). رجب اوغلی اسملی بر قورولتای اعضاسی «بش ییل
سوڭندا بیله‌رمه‌ن ایشچیله‌رگه بولغان احتیاج بله‌ن مکتبله‌ریمزنك
حاضرلاب چیقاریش امکانیتله‌ری آراسندا که‌تته آچیقلار بولغو-
سیدر» دیدر.

رجب اوغلی اورتا آسیا دارالفنونی اوقوچیلارینك ملی توزو-
لیشینك هیچ‌ده قناعتلانورلق بولماغانینی آیروچا قید ایته‌در: «دار-
الفنونده‌گی 4-5 مینگ طلبه‌نك یالغوز یوزده 7½ ی، یعنی 300—
375 گنه‌سی یرلیله‌رگه توشه‌در. 3 ییللق صناعی قورسله‌رده آورو-
پالیلار یوزده 81 تشکیل ایته‌درله‌ر. صناعی ته‌خنیکومله‌رده 1928
نچی ییلی آوروپالیلار یوزده 65 ایدی. بو ییل ایسه یوزده 71 گه
چیقوب قالدی» دیدر.

تورکستانك قازاق قسمنده وضعیت یه‌نه‌ده یامانراقدر. هه‌ر

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

پیرده بیریلگەن آقچەنك یتشمەگەندەن شکایت ایتەدرلەر. طبیعی «یاش تورکستان» اوقوچیلاری بو قدر جبر وە ظلم بلەن توپلانغان خلق پولی قایرغا کیتەدر؟ دیب بر سؤال بیرسەلەر کیرەك. بو قدر پولنك قای یرلەرگە کیتمەکدە بولغانی تفصیلاتی بلەن بزگە معلوم ایمەس. فقط بونلەردەن بعضیلەرینی بیلەمز. مەنە «ساویتسکەیەستەپ» غازیتاسی 3 نچی آغوست نومروسندە، قازاق یوقسوللاری پولی بلەن یەسەلگەن بیش آیروپلاننك قیزیل اوردوگە تسلیمی مراسمینی وە آلتنچیسینكدە ساویت قازاغستانینك اونچی یل بایرامینا حاضرلانماقدا بولغانینی یازادر. شەلیغمانوف، مالچیکوف، پروخوروف دیگەن کشیلەر بلەن بر گە آزموخان قورامیس اوغلی قازاغستان یوقسوللارینی، گویا قازاغستانی بین‌الملل بایلار هجومندەن قوروب تورغوچی ساویت هوا فلوتیگە قیلغان جومردلگی وە قولی آچیقلغی اوچون تبریك ایتدیلەر.

پروخوروف دیگەن بریسی «بز اوستمزگە هجوم ایتمەکچی بولغانلارغا قارشو قوزغون کەبی هجوم ایتەر وە دوشمانی آمانسز صورتدە تیتەرمز» دیدر.

عجبا دنیا یوزندە اوزون سنەلەر چیككەن چارلق روسیەسی ظلمندەن سوگرا اون اوچ یلدر یورت وە خلقمزنی باسوب ایزیب یاتقانلاردان دها وحشی، قانخور قوزغونلار بارمی؟!

ای شهر، آوول وە یوکسەك مکتبلەردە یتشمەکدە بولغان روس پرولەتاریاسنك مستملکەچیلك کەسەلیگە مبتلا بولغانینی کوروب تورگەن یاش ملی کوچلەر، اونوتمەیکز کە دنیا یوزندە یورتمزنی باسوب خلقمزنی ایزیب یاتقان قانخور موسقوا قوزغونلاریدان یامان بزنك دوشمانمز یوقدر. م. چ.

آلمان محررله‌رینك تورکستان تأثراتی (*)

II.

به‌رلین — سه‌نتابر.

آلمان محررله‌ری یورتمزنك تورلو شهرله‌ریده‌ن آلمانیاداگی غازیتالارغا یوبارغان مکتوب وه مقاله‌له‌ریده تورکستانده‌گی «خاتون مسئله‌سی»نێک بوکونگی شکلنده‌ن‌ده کوبگنه بحث ایتکه‌نله‌ر. «په‌ره‌نجی»گه قارشو کوره‌ش تورکستاننێک بوتون شهرله‌ریده حرارتلی دوام ایتمه‌کده ایمش. ذاتاً تورکستان دالالاریدا وه قیشلا-قلاریدا په‌ره‌نجی کوره‌شی لازم ایمه‌س. چونکه تورکستاننێک کوچه‌به خلق خاتونی په‌ره‌نجی دیگه‌ن نه‌رسه‌نی تانیمایدر. قازاق، قیرغیز وه تورکمه‌ن خاتونلاری آلمانیانك ساقسونیا وه بادین تامانلا-رنداگی قیشلاقی خاتونلار که‌بی بویوك وه آغیرغنه بر باشلوق تاشیدرلار. تورکستاننك کوب قیشلاقلاریدادا خاتونلار کوچه‌له‌رده چاپان که‌بی ینگیلگنه بر نه‌رسه یاپینادرلار وه یوزله‌رینی کوپینچه بیکیتمه‌یدرله‌ر. چه‌چوان وه په‌ره‌نجی بله‌ن باشدان توپوقلارغاچا اوراالوب یوریش تورکستاننك یالغوز شهر خاتونلاریغا مخصوص بر ایریم (عادت)در. بو غریب عادت پیرلی یهودیله‌رده هه‌م بار. بو قیسقاغنه ایضاحده‌ن سوك آلمان محررله‌رینێک په‌ره‌نجی تاشلاش حقیده یازغانلارینی توبه‌نده اوزیچه کوچیره‌مه‌ن:

«مکتبله‌رگه دوام ایتمه‌کده بولغان بوتون خاتون-قیزلار په‌ره‌نجینی آتوب تاشلاغانلار. مکتب یوزی کورمه‌گه‌نله‌ر ایسه هه‌لی هه‌م په‌ره‌نجیگه اوراالوب یوره‌درله‌ر وه په‌ره‌نجی کوره‌شی بو اوقو-ماغان طائفه‌گه اصلا تأثیر ایتمه‌ی توره‌در... په‌ره‌نجی مسئله‌سیده تورکستاننی تورکیه بله‌ن تینگله‌شتریش یارامایدر. بو ییرده‌گی تور-کله‌ر په‌ره‌نجی تاشلاشغا قاتتغ قارشولق کورسه‌تیب توره‌درله‌ر. و. س...» دیله‌در.

*) باشی «یاش تورکستان»نێک 9-10 سانیدا در.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تورکستاننك فداکار خلق خادملاری بولغان جدیدچیلەر خاتون مسئلەسی دیگەندە ایڭ باشدا خاتون معارفینی ، خاتوننڭ عائلەدەگی موقعینی اصلاحنی وە آنالق حقوقینی عصری مفهومدە تانیش کەبی مسئلەلەرنی توشونەر ایدیلەر**. اونڭچون جدیدچیلەرمز خاتون معارفیگە قوللاریدان کیلگەنیچە فداکارانە خدمتلەر کورسەتکەنلەر. ساویت حکومتی اوزینك ایچکی وە تیشقی سیاسی قایغولاری بلەن آوارە بولنان چاغلاردا جدیدچیلەر وە اولەرنڭ یاش کوچلەری ملی معارف ساحەسیگە یاییلیب ثمرەلی کوبگنە ایشلەر قیلوب قویغانلار. آلمان محررلەرینك بوکون آلمانیا غازیتالاریدا بحث ایتکەن مکتب کورمش اوقومشلی تورکستان قیزلاری، اوشال فداکار جدیدچیلەرنك یتوشدیردیکلەری میوەلەریدر.

بز بوندەن 15 - 20 ییل ایلگەریگی تورکیەدە چارشاف مسئلەسینك نە حالدا بولغانینی وە تورکیەدەگی قارداشلارمزنك چارشاف تاشلاشغا قاندای قارشولق کورسەتکەنلەرینیدە یاخشی بیلەمز. فقط بوکونگی یەگی تورکیەدە چارشاف مسئلەسی قولایغنە بیتیشیب کیتگەن. چونکە جمهوریت تورکیەسیدە چارشافلارنی بوتونلەی آتوب تاشلاش مسئلەسی کوتەریلمەسدەن بورون اوزونچە ییللەر خلق معارفیگە آینوقسا خاتون-قیزلار معارفیگە آرتق درجەدە اهمیت بیریلگەن ایدی. بناءً علیه آلمان محررلەرینك «پەرەنجی مسئلەسیدە تورکستانی تورکیە بلەن تیڭلەشتریش یارامایدر. تورکستان تورکلەری پەرەنجی تاشلاشغا قاتتغ قارشولق کورسەتیب توردرلەر...» دیب یازیشلارینك سببینی بزدەگی خاتون-قیزلار معارفینك تورکستانلیلەرنك ایستەکلەریچە تکامل ایتمەگەنیدە قیدیریش کیرەك. اگر موسقوالیلار، هیچ بولماغاندا خاتون معارفیدە چالیشوب تورگەن یرلی معارف ایشچیلەریگە قارشو باربارچاسیغا قانلی کورەش آچما-

**) «یاش تورکستان» نڭ 2 نچی سانیداغی «روس استیلاسی آستیدا تورکستانلیلەرنڭ ملی حرکتلەریدەن» دیگەن مقالەگە قارالسین.

سایدیلار، تورکستاننی پەرەنجی مسئلەسیدە بوکونگی تورکیە بلەن تینگلەشترمەك ممکن بولماسا هەم حاضر یاش قیزلارمز قاتاریدا پەرەنجی یاپینغانلارنك سانی بارماق بلەن سانارلق درجەدە کەمەیگەن بولوردی. تورکستاننك یوکسەلوب کیتیشدەن چوچیکەن روسلەر «انقلابی» وە «صنفی» یوللار بلەن بوتون ایشلەرمزگە توسقونلق قیلیب یاتادرلار.

یېرلی معارف ایشچیلەرینك تأثیری آز بولغان ساویت مکتبلەریدەن، آینوقسا قیز مکتبلەریدەن، طلبەلەرنك قاچوب کیتمە کدە بولغانلارینی یورت غازیتالاری کوب یازادرلار. تورکستانلی منورلەر اشتراك ایتمەگەن علمی، ادبی اویوشمەلەرگە اوقومشلی یاش قیزلارمزنك بوتونلەری یوز اوگورگەنلەرینی هەر کیم حتی قوممونیستلەرنك اوزلەری هەم یاخشی ادراك ایتەدرلەر. یاش تورکستان قیزلارینك روسلەرنك بوکونگی علمی وە ادبی اویوشمەلەریدەن قاچیشلارینك طبیعی سببلەری بار. بو سببلەردەن بحث ایتوب اوتوروش کوبگنە وقت آلسادا مثال اوچون برگنەسینی یازماق مجبوریتندەمەن.

اکیچەن ییللەردە موسقوادا قیزیل روس محرر وە ادیبلەرینك بر ادبی کیچەسی بولغان ایدی. بو کیچەگە موسقوادا گی بوتون ادبیات هوسکارلاری چاقیریلغانلار. دعوتلیلەر ایچندە تورکستانلی بر یاش خانمدە بولغان. آلمان مخبرلەرینك موسقوادان بەرلین غازیتالاریغا یوبارغان مقالەلەریدە اوقوندوغنە کورە، بو تورکستانلی یاش خانم «دنیانك آلتیدان بری کیگبلگیدە بولغان ساویت حکومتینگ ایکگ یوکسەك علم اوجاغی سانالغان موسقواغا» سمرقنددەن بیلگیسینی آرتیریش نیتی بلەن کیلگەن ایکەن. قیزیل ادیبلەرنگ ادبی کیچەسیدەن معنوی غدا آلماق نیتی بلەن کیلگەن بو یاش خانم او کیچە، هیچ بر تورك قیزینك روحی وە تربیەسی کوتەرە آلمایدرغان آغیر بر ماجرا کیچیرەدر: بر نیچە قیزیل روس ادیبلەری بو

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

معصوم قیزنی ایچیریب ، چه کتیریب وه اوخلاتوب ناموسیگه تجاوز
ایته‌درله‌ر. قیز اویغانغاچ وه باشیندان اوتکه‌نله‌رنی سیزگه‌چ چیده‌ی
آلمای او ادبی کیچه‌نك افلاس داغینی جانینی آلماق بله‌ن آقلاشغا
قارار بیره‌در وه اوزینی درحال بوغوب اولدیره‌در. اولوم یاتاغیدا
تاشلاب کیتکه‌ن یازوسیدان بو یاش خانمنك سمرقندده‌گی یرلی
حکومت باشلوقلاریدان بریسیله اونه‌شکه‌نلگی آکلاشیلادر. موسقوا-
داگی آلمان مخبرله‌ری تامانیدان بو دهشتلی وقعه به‌رلین غازیتالا-
ریدا بوتون تفرعاتیله یازیلغانی حالدا تورکستانده‌گی تورکچه
غازیتالار بختسز تورکستانلی یاش خانمنك قارا ماجراسینی قاچا-
ماقلی یوللار بله‌ن خابار حالندا قیسقاغنه یازاراق «یاراماسلارغا
تیوشلی جزا بیریلدی» دیگنه تویا قالغانلار ایدی. حالبوکه بو
فاجعه آغیزدان آغیزغا سویله‌نیب خلق آراسیغا یاییلغاندر. بو که‌بی
یاراماس حاللار ساویت مکتبله‌رینك اعتبارینی آینوقسا تورکستانلیله‌ر
نظریده‌ن کوب توشوروب تویغان. اونوتمه‌سلك کیره‌ك ، که خلقمز-
نك روحینی یاخشی آکلایدوغان یرلی معلمله‌ریمزنك ساویت حکو-
متی تامانیدان «ملتچی وه انقلابگه تیسکه‌ری مفکوره‌ده» دیب
سیقیشتریلیب ترصد آستیغا آلینیشلاری‌دا ، تورکستان قیزلارینك
ساویت مکتبله‌ریده‌ن قاچیشلاریغا وه قارانغولقدا قالوب کیتشله‌ریگه
سبب بولماقدادر. سوزنك قیسقاسی ، تورکستان خاتون-قیزلارینك
تورکیه‌ده‌گی آپاسینگلله‌ریده‌ن آرقادا قالیشلارینك سببله‌رینی ، تو-
غروسی ساویت حکومتینك تورکستانده یوروتمه‌کده بولغان بوزوق
وه یاراماس معارف سیاستیده ، عائله حیاتینی تانیمایدرغان وه آینوقسا
تورکستانلیله‌رنك ملی روحیگه بوتونله‌ی یابانچی بولغان ساویت
ره‌ژیمیده آختاریش کیره‌ك.

تورکستاننك سوك وضعیتینی اساسلی صورتده تیکشیرگه‌ن وه
آلمان غازیتالاریدا قیمتلی مقاله‌له‌ر نشر ایتکه‌ن ویلم شتاین (Wilm
Stein) نك 14. VI. 30 تاریخلی „Vossische Zeitung“ ده اوزون بر

مقالەسی باسیلوب چیقدی. مای آیندا سمرقندده یازیلغان وه غازیتا-
نك بوتون بیتینی آلغان بو مقاله توبەندەگی جملەلەر بلەن بیتەدر:
«تورکستانده استقبال مسئلەسی ملتچیلكدر. بو اولكەنی بر
نیچه «ملی» جمهوریتلەرگه آیریب سیاستده یەگی بر واسطه بولغان
پرولەتاریات مفهومیده تربیه قیلیش آرقاسیدا تورکستانلیلەرنك آتا-
بابالاریدان ارثاً انتقال ایتوب چوقور ایلدیزلەنگەن ملی غرور،
ایرکگه تامان اینتلیش وه یاتلارنی یاراتماسلق کەبی خاصیتلاریغا،
قاچانغاچا قارشو توره بیلینیر ایکەن؛ بو اوزی بویوك بر مسئلەدر.
حاضر اداره وه صنایعلاشدیریش سیاستی آرقاسیدا تورکستانده
کوچلككنه پرولەتار طبقەسی یاراتیلغان. آما بونگه قارشو خلقنك
عادتینی، قهرمانلارغا آتالوب اوقولادرغان داستانلارغا تورکستا-
نلیلەرنك یوره کدەن بیریلگەنلگینی، بارچا ظالم وه بارچا یاتلارغا
قارشو دوشمانلق حسی اویغاتادرغان شرقلیلەرگه خلقنك توشکو-
نلگینیده اونوتمەسلك کیرەك.
«بر آز وقت ایلگەری موسقوادا هەر کیمنی توشونترەرلك
بر وقعه بولوب اوتدی:
«ساویت حکومتی «قازانیلغان» دیب اویله گەن اوزبیك یاشلا-
رینی (قیز وه ایرکەك آرالاش) اوقوتوش اوچون موسقوا دار-
الفنونیگه کتیرەدر. اوزونگنه وقت اوتکەندەن سوڭ بو اوزبیك
یاشلارینك کیزلی بر «ادبی بورچەگی» تاپیلادر. تیکشریش نتیجه-
سنده بو «ادبی بورچەك»نك تورکستاندەگی ساویت حاکمیتیگه
قارشو بویوك دوشمانلق حسی تاشوچی بر «ملی اوجاق» ایکەنلگینی
یوزەگه چیقاریش، طبیعی موسقوالی معلملەرنك بو «قازانیلغان»
یاشلارغا قیلماقچی بولغان نفوذ وه تأثیرلەرینك بوتونلەی بوشکه
کیتکەنینی کورسەتەدر. آتشلی ملتچی شاعر چولپانك شعرلەری
کیزلی صورتده ئەلدەن ئەلگه اوتوب هەر کیم تامانیدان اوقولادر.
چولپان شعرلەریده روس تورکستانلیلەرنك ایگ بویوك دوشمانی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قیلینوب تصویر ایتیله‌در. چولپان شعرله‌ری بارچا تورکستانلیله‌رگه ساویت روسیه بویوندوروغندان قورتولوشنی خطاب ایته‌در. «بوریله‌ردە‌ن یالغوز عقلسزله‌ر نجات کوته بیله‌درله‌ر» سوزله‌ری شو شاعر چولپاننگ شعرله‌رنده‌ن بریسیده سویله‌نگه‌ن» دیب یازغاندان سونگ بو محرر اوزون مقاله‌سینی توبه‌نده‌گی ایکی جمله وه بوکونگی تورکستان یاشلیغینینگ روحیگه حقیقی ترجمان بولغان قیمتلی بر شعر بله‌ن بتیره‌در:

«موسقوا تربیه‌سینک تورکستان یاشلاری اوستنده‌گی موفقیتسزلگی، ۱۷ یاشار مطلوبه محمد ناملی بر اوقوچی تامانیدان قلمگه آلنغان بر شعرنک تصادفاً تاپیلیشی بله‌ن یوزه‌گه چیقوب قالغان. رسماً قومسومول اویوشمه‌سیگه منسوب بولغان بو کیچیک خانمنک شعری توبه‌نده‌گیچه:

„Mein Volk“

Unter der Hand des verruchten Herrschers war hart unterdrückt mein Volk,
Auf dem Wege zu seiner Freiheit hat sich erhoben mein Volk.
Im blutigen Kampfe mit dem Herrscher siegte mein Volk;
Seine Freiheit aber gab aus der Hand mein Volk,
Als an Stelle des Herrschers andere Unterdrücker kamen.
Warum stehst du nicht auf gegen sie, mein Volk?
Auf, stehe auf, bleibe nicht in der Hand des Grausamen,
Befreie dich, schone wie früher kein Blut,
Erhebe dich noch einmal zum Aufstand, mein Volk!
Der Abschaum Rußlands — die Russen,
Bis wann werden sie dich noch unterdrücken, mein geliebtes Volk?

محترم ویلم شتاین تامانیدان آلمانچاغا په‌ك فصیح ترجمه قیلنغان آتشلی ملتچی وه استقلالچی تورکستان قیزینك بو أولمه‌س قیمتلی شعرینك اصل نسخه‌سینی ئه‌لده ایتیش بوکونگی وضعیتده مع‌التأسف ممکن بولمادی. شونگچون بو منظوم شعرنی آلمانچادان ترجمه ایتمه‌کله سایغیلی «یاش تورکستان» اوقوچیلارینی هه‌له‌لك یالغوز شعرنك مفهومیله تانیشترماق مجبوریتنده قالدم. مه‌نم ترجمه‌دن ترجمه ایتیشیم شعرنك ادبی قیمتینی وه تأثیرینی کوب توشوره‌در. فقط

وضعیتنك آغیرلیغنی کوزده توتوب عزیز مسلکداشیمز سایغیلی مطلوبه خانمنك قصوریمنی لطفاً کیچیره‌جه‌کله‌رینی امید ایته‌مه‌ن. شعرنك قیسقاچا مفهومی شودر:

«خلقیم»

«آلچاق وه ملعون حاکملار تامانیدان ایزیلگه‌ن خلقیم، ایرکینی قازانیش اوچون قوزغالغان وه قانلی کوره‌شده ظالملارنی ییگگه‌ن ایدی. فقط او ملعون حاکملارنك بیریگه باشقا ظالملار کیله‌ره‌ك ایرکینی قایتادان خلقیمنك ئه‌لیندن آلدیلار. خلقیم نیچین بونله‌رگه هه‌م قارشو قوزغالمایسین؟ یاتما، اویان، قوزغال، بو مرحمتسزله‌رنك ئه‌لنده قالما! قاتتی ئه‌یه‌مه وه قایتادان قوزغالدا خلقیم، اوزیگنی بوکونگی ظالملاردان قورتار! سه‌وگلی خلقیم! سویله، شو روسیه ئه‌خله‌تی (سویورونتوسی) روسله‌ر سه‌نی قاچانغاچا ایزیب یاتادرلار؟!»

مه‌نه آلمان محررله‌رینك تورکستاننك یوره‌گی سمرقندده‌ن به‌رلین غازیتالاریغا یازدقلاری حقیقتله‌ر. مه‌نه بوکون مجبوریت آستیدا کوکره‌گیده قومسومول دفترچه‌سینی تاشوب یورگه‌ن تورکستان قیزله‌رینك ایلیق کوکسیده‌گی تورکستان یوره‌گینك معنالی تاووشلاری... هه‌مده موسقوا اوچون «قازانیلغان» دیب اویله‌نگه‌ن یوره‌کله‌رده‌ن چیققان تاووشلار... بوتون امید یاشلقدادر. بوکونگی ساویت مکتبله‌رنده‌گی ساناقسز مطلوبه‌له‌ر مستقل تورکستانیمزنك آتی سایغیلی وه امیدلی بانیسیدرلار.

یاش تورکستانلی.

مصرده

بوکونگی حادثه‌له‌ر مصرده‌گی آغیرلقلارنك جودا چوقورلاشوب کیتکه‌نینی کورسه‌ته‌در. حتی سوك وضعیت قرالنك موقعینی

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تهدید ایتمه کده‌در(*). مصر حرکتی ، ایمدیده‌ن قاندای نتیجه بیریشی معلوم بولماغان عصبی حادثه‌له‌رده‌ن قطعی نظر ، بر ملی تجدد حرکتی بولغانی اوچون بزچه مهم بر حرکتدر. اونی تعقیب ایتوب باریش یاش تورکستانچیله‌ر اوچون‌ده فائده‌ده‌ن حالی بولماسا کیره‌ك.

هه‌ر چند بوکونگی توپالانلارنك صرف داخلی سیاسی فرقه چیکیشمه‌له‌رنده‌ن عبارت بولغانینی سویله‌گه‌نله‌ر بار ایسه‌ده بحرانلك اصل عامللاری ایکی جبهه‌ده‌ن چیقوب کیلمه کده‌در. بونله‌رنك بری بوکون مصرنك کیچیرمه کده اولدیغی داخلی سیاسی وه اقتصادی آغیرلقلار بولسا؛ ایکنچیسی خارجی سیاسی مناسباتدا ، دها توغروسی اینگلته‌ره‌مصر مناسباتندا چیقوب تورگه‌ن منفعت قارشولقلاریدر.

یاقیندا بولوب اوتگه‌ن مصر-اینگلته‌ره مذاکره‌له‌رنده بو ایکی مملکت آراسندا آکلاشیلیشی قیین بولغان ایکی مسئله بارلیغینی کوردك: بریسی سویش قنالی اوستنده انگلته‌ره‌نك ساقچیلق مسئله‌سیدر. بو مسئله مصر استقلالینك تمامیتی اوچون جوده مهم بولغانی که‌بی ، اینگلته‌ره ایمپه‌ریومی قسمله‌ری وه عمومیتله اینگلته‌ره‌نك هند محیط دگزی آرقالی بولادرغان مناسباتی اوچون‌ده اهمیتلیدر.

بونده‌ن‌ده کوبره‌ك فکر آیریلیغیغا سبب بولوب تورگه‌ن نقطه سودان مسئله‌سیدر. بو مسئله نیچین بو قدر تارتیشمالارغا سبب بولادر؟ مصرنك نیل نهرینك بر هدیه‌سنده‌نگنه عبارت بولغانینی تا ایسکی زمانله‌رده‌گی یونان تاریخچیسی هه‌ره‌دوت سویله‌گه‌ن ایدی. نیلسز یعنی نیلنك کیتردیگی سوسز مصر ، قوروق بر چولده‌ن عبارت اهمیتسز بر یر دیمه‌کدر. سودان ایسه نیلنك باشیدر. بالخاصه مشهور توغان سالنغاندان سوك مصرنك «جلاوی» ، او توغاننك باشندا اوتورگه‌ن آدمنك قولندا دیمه‌کدر. بونده‌ن باشقا مصر اوزی کیچیك بر اولکه‌در. ایشگه یارارلق یرله‌ری‌ده محدوددر. اهالیسی

(*) تاش بالتا توغانیمزنانك بو مقاله‌سی آوغوستدا یازیلغان . باشقارما .

كون كوندەن كوپەيب تورەدر. بو كون مصرنك كوب دائرەلەرندە ايشگە يارارلق يىرنك هەر كيلومەترو مربعندە 300 حتى يەنەدە آرتيغراق آدم اوتورەدر. مصر بو كون بر زراعت مملكتي سانالغانى كەبى اونك بر صنايع مملكتي حاليگە كيلوب اهاليسنك بر قسمينى بو صناعى ساحەدەن تويديرە آلورلق بر حالگە كيليشى اوچون كوبگنە وقت كيرەك. مەنە بو نقطة نظردەن سودان مصرنك آرتيق اهاليسنى يىرلەشتريش اوچون يارازلق بر دائرەدر.

بونك اوستيگە مصرليلەر، سودانك تا محمد على پاشا زما-نندەن مصرنك بر ولايتى بولغانينى(*)، سوگرادان‌دە هيچ بر مصر حكومتينك سودان اوستندەگى حقندەن كيچكەن بولماغانينى وە سودان اهاليسنك مصرليلەر بلەن بر تيلدە سويلەب بر دينگە ايناننان بولولارى كەبى بر قانچا اقتصادى، سياسى، تاريخى، حقوقى وە مدنى دليللەرنى آلغا سوروب سودانك مطلق اوز قوللارندا بوليشينى طلب ايتەدرلەر.

1899 سنەسى اينگلتەرە بلەن مصر آراسندا سودان مسئلەسى اوستندە بر كيليشو وجودگە كيلگەن ايدى. بو كيليشو بوينچە سودان، مصر وە اينگلتەرە تامانيدان بيرلكدە ادارە ايتلەجەكدى. سودان ادارەسينك باشندا بر اينگلتەرەلى والى توروب او يىردەگى عسكر وە مأمورلەر هەر ايكى تاماندان برابر آليناجاقدى. چقيمدە اورتادان. بو اصول 1925 نچى يىلغاچا دوام ايتوب كيلدى. 1925 نچى يىلى بر قانچا مصرلى طلبەلەر سوداندەگى اينگليز سردارينى أولديرديلەر. بو مناسبت بلەن اينگلتەرە حكومتى بر اولتماتوم بيروب سوداندەگى مصر كوچلەرينى چيقارتيردى. او كوندەن بيرى مصر-ليلەرنك سودان «قوندومينيوم» (برابر ادارە ايتش ديمەك)داگى روللارى اوز حصەلەريگە توشكەن بر نيچە ميليون چقيمنى تولەب

(*) محمد على پاشا 1805-1841 ييللەردە مصر پاشاسى بولغان. بو ذات مصرنى توركيەدەن عملى صورتدە آيريب، I نچى مصر «خديو»ى بولغان كشى.

ئەۋلاد گۆرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

توریشده‌نگنه عبارت بولوب قالغان ایدی. اینگلیزله‌ر بوکون سودان مسئله‌سنده، عملده اداره‌نك اوز قوللارندا بولغانندان، وه یوقاریدا سویله‌نگه‌ن 1899 نچی معاهده‌سی وه 1925 نچی ییل اولتیماتومی بله‌ن وجودگه کیلگه‌ن حقده‌ن فائده‌له‌نوب توره‌درله‌ر.

آمریقا اقتصادی سیاستینك آلدیغی استقامت اینگلیز اقتصادی سیاست اهلی ذهننده اوز صنایعلارینك (آینوقسا توقوماچیلق صناعینك) آمریقا محصولاتیگه باغلی بولوب قالیشی قورقوسینی توغدیردی. هیچ بولماغاندا اینگلته‌ره قاراماغیداغی بر اولکه‌ده پاختاچیلق ترقیسی بو بیله‌رمه‌نله‌رنك توشونگه‌ن چاره‌له‌ری ایدی. ذاتاً مصرده‌گی اینگلیز منافعنك اڭ مهم رکنله‌رنده‌ن بری‌ده سوداندپاختاسیدر. بر طرفده‌ن مصرده‌گی پاختا میدانینك دنیا وه اینگلیز صنایعی بله‌ن برابر ترقی ایته آلوراق بر ماهیتدا بولماغانلغی، ایکنچی تاماندان‌دا مصر ملی حرکتینك انکشافی اینگلیز بیله‌رمه‌نله‌رینك سوزله‌رینی دها اوزاقلارغا چیکدی. مه‌نه نتیجه‌ده سودانده پاختا ایکینی وه بونگه باغلی بر قانچا اقتصادی تشبثله‌ر باشلاندی. 1921 نچی ییلی یوقاریدا سویله‌دیگمز مشهور توغان سالندی. میگله‌رچه کیلومه‌تره‌رو اوزونلقندا آریقلار قازیلدی، یوللار سالندی. بو صورتله یوز میگله‌رچه هه‌کتار ییر ایکینگه یارارلق بر حالگه کیتریلدی. یوزله‌رچه میل (1) اوزونلگنده تیمر یوللار سالندی. یالغوز سوڭ بیش ییل ایچنده 500 میلده‌ن اوزون تیمر یول سالندی. خلاصه اینگلته‌ره سودانگه میلیاردله‌ر توکدی. بوکون 120,000 هه‌کتار ییرده پاختا ایکیلمه‌کده. نتیجه‌سی هه‌م جوده یاخشی. یه‌نه 300 میڭ هه‌کتار ییر یه‌کیده‌ن حاضرلانماقدادر. یالغوز «اینگلیز سودان ایکین شرکتی»نك اوزی 1928 نچی ییلی 6,5 (آلتی یاریم) میلیون آلتون سوم خالص فائده چیقاروب حصه‌دارله‌ریگه یوزده 25 فائده اوله‌

(1) بر اینگلیز «میل»ی بر یاریم چاقریمغا توغری کیله‌در.

شكەن. مەنە بو نلار اینگلیزلەرنی سودان مسئلەسندە گذشتدەن ساقلا-
یدرغان عامللار.

بو کون مصر 20 نچی عصردە یاشاب تورگەن بر مملکت بولغانی
حالدا، اونك اجتماعی، اقتصادی وە اداری تشکیلاتندە بعضی قرون
وسطائی ایزلەر کورونوب تورەدر. خلق اکثریتینك منافعی بونلەرنك
بر آن اول اصلاح ایتیلوب خلق وە دولتنك عصری مفهومدە انکشاف
وە ترقیسیگە خدمت ایتەرلك بر شکل آلماسینی طلب ایتەدر. طبیعی
هەر یردە بولغانی کەبی بو یردە هەم بو اصلاحات نظریاتندان خوشلە-
نمەگەن وە اوندەن ضرر کوریشی محتمل بولغان کیچکنەگنە بر
تودە باردر. مەنە بو کون خلق اکثریتینك منفعت وە رأینی تمثیل
ایتکەن ملی فرقە بلەن بو تودەنك نمایندەلەری آراسندا چیکیشمە
باراردر.

مصر ملی فرقەسی «وافد»نك بو اصلاحات فعالیتی بو کونگە-
چە کوبگنە تکرارلانوب کیلگەن تهلکەلەردەن پارلامانی قور-
تاریش چارەسی بلەن باشلادی. او پارلاماندان بر قانون کیچیروب
مشروطیت قانونینی وە پارلامانی تهلکەلەردەن قوتقارماقچی بولغان
ایدی. بو قانون قرالنك منفعتیگە توقونار کەبی بولدی. اونگچوندە
قرال او قانونغا راضیلیغینی بیرمەدی. حکومتی استعفا ایتدی. قرالدە
پارلامان علیهداری بر حکومت تشکیل ایتوب پارلامانی تارقاتوب
مەنە بو کونگی تارتیشمالار بو صورت بلەن باشلاب کون کوندەن
آلاولانوب تورەدر. نتیجەنك قای یرگە باروب چیقیشی حاضر
معلوم بولماسا هەم قرال وە دیکتاتوراچیلار بر خلقنك عمومی احتیاج
وە رأینك طلبیگە قارشو اویون آچیشنك او قدر قولای بولماغانینی،
«وافد»چیلەردە توشوندیکلەری مصر خلقنك سعادتی دیمەك بولغان
اصلاحات نظریەسینك بر حملەدە کیچیریلیب بولمایدرغان وە سیکین-
سیکین ئەلدە ایتیلەدرگەن بر ایش بولغانینی کورەجەکلەردر.
بو کونگی مصر بحرانینك اڭ مهم عاملی شبهەسز بو کون مصر-

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

نك کیچیرمه کده بولغان، اقتصادی وه مالی آغیرلقلاردر. اوروش زمانلارنده مصر پاختاسینی ایسته‌دیگی قیمتگه ساتا بیلمه‌ك وه ایسته‌دیگی که‌بی قازانماق امکاننده ایدی. حتی 1920 نچی یبلی بر قانتار (اوچ یاریم پودگه یاقین) پاختا 100 دوللارغاچا (1) چیققان ایدی. طبیعی فلاحنك (2) ملك صاحبیگه بیره‌درگه‌ن کیره‌سی‌ده بو نسبتده آرتقان ایدی. 1921 نچی یبلده‌ن پاختا بهاسی توشه باشلادی. پاختا قیمتینك توشیشی بله‌ن متناسب بر صورتده فلاحنك ملكدارگه بیره‌درگه‌ن کیره‌سی‌ده توشیشی کیره‌ك ایدی. فقط مصر سیاسی حیاتینك مهم روللاری بولغان ملكدارله‌ر، بازارگه کیلگه‌ن پاختانی آلوب توپلاش که‌بی صنعی یول بله‌ن پاختا بهاسنی توتوب قالیشنی، حکومتگه توصیه ایتدیله‌ر. فقط بوکونگی دنیا اقتصادی بحرانی بله‌ن باغلی بولغان بو توشیش حرکتی، بوندای صنعی، موقت چاره‌له‌رنك تأثیریگه بیریلمه‌یدرگه‌ن درجه‌ده قوتلی ایدی. حکومت احتیاط فوندینده‌گی پولنك مهم بر قسمیگه پاختا آلدی، توپلادی. توپلانغان پاختانی آلوچی یوق، فونده آقچه قالماغان، قرض تاپوب بولمایدر. دولت مالیه‌سی‌ده سیقیشوب قالغان. قیمتلی کاغدله‌رنك بهاسی توشوب باراددر. بونك أوستیگه یه‌کی محصول‌ده یتیشوب کیله‌در. پاختا قیمتی او قدر توشکه‌ن، که فلاحله‌ر ایچنده ایکنینی بوتونله‌ی ملكدارگه تاشلاب چیقوب کیتکه‌نله‌ر هه‌م کوب بولغان. مه‌نه مصر افکار عامه‌سی ره‌برله‌رینی توشونترگه‌ن، ملی فرقه‌نی قطعی ره‌فورم لزومی قناعتیگه کیترگه‌ن، بو فلاحنك آغیروضعیتیدر. بوتون فلاکتله‌رده بونده‌ن چیقوب کیلمه‌کده‌در. مصر سیاسی محافلینی توشونترگه‌ن وه بر آن تورمه‌سده‌ن چاره قیدیرترغان، قارشوداگی محصولنی قاندای قابرشو آلیش وه قاندای قیلوب فلاحنك دردیگه بر چاره تاپش ایشیدر. حتی بوکون پاختا یبریگه باشقا

(1) „Wirtschaftsdienst" v. 11. VII. 30, Heft 28.

(2) فلاح، مصر دهقانی دیه‌کدر.

نەرسە ایکدیریشنی تکلیف ایتمەکدە بولغانلار هەم بار.

بو ییردە بزنك نظر دقتمزنی جلب ایتەدرگەن اُڭ مهم نقطە مصر سیاسی محافلی وە حکومتینك کوپچیلیکنی تشکیل ایتکەن فلاحنی آغیرلقدان چیقاریش اوچون دولت مالیەسنی تهلکەگە کیریتەرلك یوللارغا هەم کیروب یورگەنلگی وە مصر ملی فرقەسینك رادیقال یوللر بلەن اصلاحات کیچیروب او خلقنی بر آن آول آغیرلقدان چیقاریش یولینی توتکەنلگیدر. اگر بو یول بلەن آغیرلقدان چیقیش، خلقنی تهلکەدەن قوتقاریش احتمالی قوتلیراق کورونسە شبهەسز مصر اونیدە قیلاجاقدر وە اونگە هیچ کیم توسوقلیقدا قیلماس. چونکە مصرنك بونی قیلیشغا پولی، کوچی هەم صلاحیتی بار.

مستقل (؟) تورکستان جمهوریتلەرندە ایسە ییرلی قوممونیست (حکومتی) روس قوممونیست فرقەسینك قرارینی تأکید ایتکەنیدە موسقوا نمایندەسی «عسکریگز، پولگز بارمی؟» دیب سورەیدر. چونکە تورکستاندەگی اورتاقلاریدا نە پول، نە کوچ وە نەدە صلاحیت بارلیغینی جودە یاخشی بیلەدر.

مصردە بوکون قاندای مفهومدە قرار بیریلسەدە، ایمپەریالیست اینگلتەرە نمایندەسی «پولگز بارمی؟ قوتگز بارمی، عسکریگز بارمی؟» دیب سؤال بیرمەیدر. چونکە مصردە پول هەم عسکر بارلیغینی بیلەدر.

مصر فلاحی بوکون نیمە ایستەرسە اونی ایکە بیلەدر. مصر حکومتی لازم تاپسا، فلاحنك فائدەسیگە کورونسە ایکین جنسینی تیکیشتریش سیاستی یوروتەدر. هیچ بر زمان اونك ایکوب قویغان ایکینی اورولوب تاشلانوب ییریگە قایتادان یاختا ایکدیریلمەیدر. ایکینی صوسز، اوزی ییمەکسز قوییلمایدر. «مستقل» وە «قوتقارلغان» تورکستاندە ایسە آچ وە یا لانغاچ ساقلانماقدا بولغان قیشلاقی سورگونگە هەم یوباریلادر. گناهی نە ایمش؟ — روسیەگە یاختا

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ایکوب بیروب اوزینك آچ اوتورمه‌گه‌نلگی...

مصر حکومتی پاختا قیمتینی فلاحگه فائده‌لی بر درجه‌ده توتوب توره بیلیش اوچون، دولت مالیه‌سنی تهلکه‌گه قویوب، خزینه‌سینی بوشاتسا هه‌م مهم تدبیرله‌ر کوره‌در. «مستقیل قیزیل تورکستان» جمهوریتله‌ری ایسه زه‌له‌نسکی وه غالاشچوکین که‌بیله‌ر نك قامچیسی آستندا اوز خلقله‌رینی تالاب، سویوب پاختانی بوغدا- یدان 4-3 کره آز قیمتگه آلوب موسقواغا یوبارماق وظیفه‌سی بله‌ن مشغولدرله‌ر.

تورکستان قیشلاقیسینی آچلق تهلکه‌سی کوته‌در.

مه‌نه بو «قوتقاریلغان»لار بله‌ن «قوتولماقچی» بولغانلار آراسنداگی فرق. تاش بالتا.

جلادله‌ر پرووواقاسیونی

«یه‌گی فه‌رغانه» غازیتاسینك 25 سه‌نتابر نومروسنده اوزبیك قوممونیست فرقه‌سینك مسئول باش کاتبی یوسف اوغلی عثمانك خوقند فرقه آکتیفلاری (فعالله‌ری) مجلسینده سویله‌گه‌ن نطقینك سولگ قسمی باسیلغان. عثمان تورکستانك هه‌ر تامانیدا بولوب تور- گه‌ن ملی کوره‌شده‌ن بحث ایده‌ره‌ك:

«شورا حکومتینك پولینی ییب به‌رلینده اوقوچی بر کشی اوزبیکستانگه قایتیش آلدیدا مصطفی چوقای‌نك یانیغا باروب، اوز- بیکستانداگی عکس الانقلابی تشکیلات اوچون یول-یوروق سو- ره‌یدر. اوزبیکستانده‌گی عکس الانقلاب تشکیلاتینك ایش سرعتیگه نسبتاً چوقای‌نك یول-یوروقله‌ری کیچیکگه‌ن وه ایسکیرگه‌نلگینی منور قاری کورسه‌تیب اوته‌در؛ یعنی اوزبیکستانده‌گی عکس- الانقلابی تشکیلات اوز وظیفه‌سینی اوز وقتیده موفقیت بله‌ن به‌جه- ریب کیله یاتقانینی بیلدیرگه‌ن...» دیدر. یوسف اوغلی عثمانك بو دیدیکله‌ریگه بر آز توختاب اوتمه‌کچیمه‌ن.

هیچ وقت «ساویت پولینی ییب بەرلینده اوقوغان «بر تور-
کستانلی یورتگه قایتیش آلدیدا وە یا باشقا بر زماندا یانیمغا کیلیب،
تورکستاننك فلان بر قسمندەگی «عکس‌الانقلابی تشکیلات اوچون
مەندەن یول-یوروق» سورەگەن ایمەس.

شونی هەم ئەیتیش کیرەك، کە مەن تورکستاندە بولوب تور-
گەن ایشلەر سرعتینی یاقینداان بیلمەسدەن، اوزاقدا توروب بر
یاش تورکستانلیگە یورتدەگی تشکیلاتلەر اوچون «یول-یوروق»
کورسەتەدرگەن نائیف (سادەدیل) بر کشی ایمەسمەن. اگر بو-
ندەی بر ایش ایشلەگەن بولسام او زمان ایکی تورلو آغیر یاگلیشلق
وە «گناه» قیلغان بولور ایدم: برنچی، سیاسی وە اجتماعی
یاگلیشلق قیلغان بولوردم، ایکنچیسی‌دە سیاسی وە تشکیلات ایشلە-
ریدە تجربەسی بولماغان بر یاش تورکستانلینی توغریدەن-توغری
جلادلەر توزاغیغا توشورگەن بولور ایدیم.

انصافسز موسقوا جلادلەری وە اولەرنك ساتقین آگەنتلەری،
دنیادە مثلی کوریلمەگەن قانلی مستملکە سیاستی نتیجەسندە تور-
کستاننك هەر تامانیدا کونەریلمەکدە بولغان «ملی مدافعە مجادلە-
سی»نك سبیلەرینی تاشقاریدا آختاروب، مسئولیتینی آیریم شخصلەر
اوستیگە آتماقدادرلار. چوقای اوغلی مصطفی

استانبولدە تورکستان کونی

10 نچی اوقتوبر جمعە کونی استانبولدە «تورکستان تورك
گەنجلەر (یاشلار) برلیگی»نك 3 نچی یللی بتیریب 4 یاشغا کیریشی
مناسبتی ایلە برلیك سالونیدا طنطنەلی کون بولوب اوتدی.

بو طنطنەلی کونگە استانبولدەگی بوتون تورکستانلیلەرچاقیر-
یلغان ایدی. آذربایجان، قریم وە تورکیەدەن مهمانلەر حاضر بولو-
ندیلار. سالوندا کوپچیلکدان ییر بولا آلماسدان آیاقدا قالغانلار
آنچا ایدی. بالخاصە استانبولدەگی تورکستانلی خاتون-قیزلار اوز-

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

لەريگە آيريلغان يېرنى تولديريب تاشغان ايديلەر.

طنطنەلى كون «استقلال مارشى» ايلە آچيلدى. آرقاسندان ياشلار برليگيمزنك رئيسى دوقتور م. احمد بيك قيسقاچا بر نطق سويلەب، كيلگەن مهمان وە همشهريلەريمزگە خوش آمدى قيلدى. دوقتور بيكدەن سوڭرا «يەڭى توركستان» مجموعەسى ناميغا عثمان بيك بر نطق سويلەب، مليتپرور ياشلار ايلە «قيزيل ياشلار» وە ايسكى‌لەرنك فرقلەريني شونداى ايضاح قيلديلار:

«ايسكيچيلەر تماميلە اوتكەن كونلەرگە باغلانوب قالغاندورلار. اونلار ماضيدان آيريلب يەڭيلكلەرنى قبول قيلماقنى بر كفور ديب بيليرلەر. «قيزيل ياشلار» ايسە ملى وە حرثى تاريخنى اورتادان آتوب تاشلاماق فكرى آرقاسيدان يورومەكدەدرلەر. سبب بولشەويك تشويقاتيدر. مليتپرور ياشلار ايسە تاريخگە حرمت قيلادرلار. تاريخگە يالغوز عبرت آلماق اوچون قارايدرلار. عصرى قوراللار بلەن كيلەجەككە حاضرلانماقدادرلار. ايشتە آرالارنداگى فرق! ديب ياشلار توغريسيدا بر قانچا مهم سوز سوزلەگەندەن كيين نطقلەريني بيتردىلەر.

اوندەن كيين «آذربايجان معلم وە طلبە برلگى» ناميغا جعفر اوغلى بيك توركيەدە ياشايان اسير تورك اولكەلەرينك اوقوغوچى وە مليتپرور ياشلارى توغريسيدا مهم نطق سويلەديلەر. «آذربايجان گەنجلەر برلگى» ناميغا صادق بيك ياشلارغا خطاباً بر خطابە سويلەدى وە بونلەردەن كيين احمد نعيم بيك آلمانياداگى توركستان ياشلارى ناميغا بر نطق سويلەب آلمانياغا كيلگەن طلبەلەرنك تاريخچەسينى وە اونلەرگە قارشو بولشەويكلەرنك توتكەن سياستەلەريني برين-برين ساناب نهايت ديدى كە:

«توركستان ملى استقلالينى آلماغونچا اوز بالالارينى اوز يولى ايلە تربيە قيلا آلماس. اوز مەنليگينى آلا تورغان كونى كوب اوزاق ايمەس! ياشاسون مليتپرور ياشلار!»

نطقلەردەن كيين توركستانلى قيز طلبەمزدەن رآضيە خانم

«غازی‌یه!» عنوانلی منظوم اوقودی وه کوب آلقیشلاندی.

قیز وه ایرکه‌ك اوقوچیلارمز «اورناقلار!» ئه‌شوله‌سینی ئه‌یتب سالونغا کیردیله‌ر. شوندای کوب آلقیشلاندیلارکه، تکرار ئه‌یتمه‌ك صورتی ایله مهمانلاریمزنك کونگلله‌رینی آلدیلار.

بو برنچی قسم ایدی. ایکنچی قسم چای وه استراحت ایدی. چای اثناسیده تورکستاننك ملی چالغیلاریندان تانبور چالیندی. تانبورچی محمد علی افندی آناتولی ئه‌شوله‌سینی چالغانی زمان مهمانلاریمز شو فکرده ایدیله‌ر:

— دیمه‌ك بز بیللاردان بیرلی اوزاق قالغان بولسه‌كده روحیمز، چالغیمز، حیاتیمز قطعیاً آیریلماماش.

چایدان کیین اوچونچی قسم مسامره قسمی ایدی. مسامره قسمنده تورکستانلی طلبه‌له‌ریمزده‌ن معمر خانم «تورکستانی تانیما‌یانلارا» دیگه‌ن بر شعر اوقودی. بو شعرنك بالخاصه شو قسمی کوب آلقیشلاندی:

یوروشیله طوفان که‌بی خاقانلاری تیتره‌ته‌ن،
بو موسقواییی بر زمان ته‌ك ألنده اویناتان،
عرب سلطنتینی بر حمله‌ده یورتده‌ن آتان،
او تیمور اوغوللارینك مقدس کعبه‌سیدر!

شریف اسمنده 7 یاشار تورکستانلی بر بالا «بابام طوپچی‌ بو‌ن آتیجیم» دیگه‌ن بر شعر اوقودی. بو عسکری بر شعر بولغانی اوچون بو بالا سالوندا عسکرچه سلام بیردی وه شوندای آلقیشلا‌ندی که، ایکی دفعه سویله‌دی.

معمر وه خیریه خانملار «اوینه‌ك یار» وه «عزیزم جان» ئه‌شو‌له‌له‌رینی باشقا قیز وه ایرکه‌ك بالالار بله‌ن ئه‌یتیشیب تورکستاننك ملی اویوننی اوینادیلار. اوینار ایکه‌ن تورکستانچه کینگه‌ن‌ایدیله‌ر. قاندای آلقیشلانغان ایکه‌نلکله‌رینی ئه‌یتب اولتورش آرتقچادر. چونکه تعریف قیلماق اوچون سوز لازم.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

ملی شعرلەر، داستانلار، قیزیقچیلقلار بولدی. خلاصه او جمعه کونی برلیگیمز تورکستانلی یورتداشلاریگه وه مهمانلارغا بر تورکستان کونی یاشاتدی. — کیلگەنلەر کیتەر ایکەن:

— شوندای تورکستان حیاتینی یاقیندا یەنه کورمەك ایستەیمز! دیمەکدە ایدیلەر.

او کون اوچون مخصوص بر دیوار غازیتاسی چیقاریلدی. بو دیوار غازیتاسی باشدان باشغا تورکستان تورموشیگه عائددر.

کیچەسی خصوصی اویونلەر ئەشولەلەر ئەیتیلدی. کیچەسی کیچ وقت تارقالدق. ایلتەر.

خبرلەر بولیمی:

تورکیه ده

ایزمیر فلاکتی — تورکیەنك استانبولدەن کیین ایکنچی کەتتە شهری بولغان «ایزمیر» اوقتوبرنك سوڭ آتنا (هفته)سیدە بویوك فلاکتلەرگە اوچرەدی. کونلەرچه توختاماسدان یاغقان یاغمور وە بوران کوب اوی وە دوکانلەرنی بوزوب بر قانچا کوپروکلەرنی آغداریب یوباردی. شهرنك بوتون ایشلەری توختاب قالدی. أولگەن انسانلارنك سانی یوزنی آشادر. مادی ضرر وە زیان ایسه یوز میڭلەرچه لیرا (سوم)در. — «هلال احمر جمعیتی» (قیزیل آی اویوشمەسی) بوتون فلاکتزدەلەرگە شفقت قولینی اوزاتماقدادر. ایزمیرنك بایلاری هەم مادی یاردمده بولماقدالار. آینوقسا خاتونلار قیمتلی نەرسەلەرینی ساتوب کوچەدە قالغان کودەکلەرنی شفقت قوچاقلاریغا آلماق صورتیله یاردم قیلماقدالار.

ایزمیرلی فلاکتزده قارداشلاریمزغا بیان تعزیه قیلیب اضطراب وە ألملەریگه جاندان قوشیلامز.

جمهوریت بایرامی — تورکیەدە جمهوریت اعلان قیلنغانیغا 7

ييل تولوب 8 نچى ييلغا قادام باسدى. بو مناسبتله تورکيەنك هەر تامانيدا 29 اوقتوبر کونى کەتته وه طنطنەلى بايرام بولوب اوتدى. بوتون اويلەر، يورتلەر ملى تورك بايراغى ايله يەسەتيلديلەر.

قريم دە

(قريم توركلەرينك استانبولدە گى ملى منبعلەرندەن آلنغان خبرلەر)

I. يورتدەن كيلگەنلەرنك سويلەشلەريگە قاراغاندا، قريمنك تاغ وه جنوب تامانلارندا آچلق باشلانمشدر. قريم اهاليسى آيلاردانبرى ئەت (گوشت)، ياغ، شەكەر وه باشقا آزوق-آوقاتنى كورمەيدر-گەن بولدى. جنوبى قريمدە ئەكمەك (نان) قيتليغى بار. ئەوپاتوريا شهرندە بر پوت اون 27 سوم وه بر قاداق ياغ 7 سومدر. شهرلەردە قاوون وه قاربوزلارنىدە آرقا-آرقاغا تيركەليب وه «نوبت»دە توروب آلادرلار.

II. قريم توركلەرندەن 1929 ييلدەنبرى 31000 چە كشى سور-گون ايتلگەنلەر. انقلابدان بورون قريمدە تورگەن تورك تبعەلەرينى قريمدەن چيقارماقدادرلار. تورك تبعەلگينى قابول ايتكەن ضيالىلارنى 9-8 آى قاماغاندان سوڭ قريمدەن خارجغا هەيدەب يوبارماقدالار. سوڭ وقتلەر ئەوپاتوريا، فەئودوسيا وه جنوبى قريمدەن قريملى توركلەرنى تودە-تودە حالندا شمالى اورال، آرخانگەليسك، قو-تلاس، سالوفكى وه كەم كەبى ساووق يېرلەرگە سورگون قيلما-قدالار. اوتامانلارنك ساووقليغيغا هەم آچليغيغا چيدى آلماغان قريم توركلەرى بالا-چاغالارى بلەن قيريلماقدالار. سورگون ايتلگە-نلەرگە قريمدەن آزغنە بولسا هەم آزيق-آوقات يوباريشغا رخصت بيرمەيدرلەر.

III. يورتدەن آلينغان خبرلەرگە قاراغاندا، قريم ملتچيلەرندەن بكر صدقى، اودا باش، حكيم مسلم، عابدى ذكائى، يعقوب كرچى

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تاغین بر نیچه‌له‌ری بولشه‌ویکله‌ر تامانیدان آتیلیب أولدیریلمشله‌ردر.
1905 نچی ییلغی انقلاب حرکتیگه کوب یاقیندان قاتناشقان قریمنك که‌تته سوداگرله‌ریندەن جعفر آبلایف سبیریاده آچلقدان أولمشدر.

IV قریملیله‌رنی اوز آنا-آتا یورتنده‌ن هه‌یده‌ب، آزغنه یرگه ایگه بولغانلارنی «موشتومزور» (کولاك) صنفی دیب عیبله‌ب، سیاسی ایشله‌ر بله‌ن هیچ علاقه‌سی بولماغانلارنی ملتچیلك «گناهی» بله‌ن «قارالاب»، خاتون وه بالا-چاغالارینیدا روسیه‌نك چیت ساووق ییرله‌ریگه سورگون قیلماقدا بولغان ساویت حکومتی، شو قریمگه یهودی مهاجرله‌رینی کیتریب مسلمان مسجد وه مدرسه‌له‌رنده‌ن کوچله‌ب آلنغان وقف ییرله‌رینك أڭ یاخشی‌له‌ریگه یهودی قیشلاقلاری سالماقدادر. 1905 نچی ییلغی انقلاب چاغی یهودیله‌رنی روس پوغروملارندان اوز اویله‌ریگه یاشیریب ساقلاغان قریم تورکله‌رینی ساویت حکومتی بوکون «آنتی-سه‌میتیزم» بله‌ن عیبله‌ب قیناماقدادر.

تورکستان خبرله‌ری

1. خاتون قیزلار فرقه وه ایشله‌رده. — بولشه‌ویکله‌ر تورکستان خاتون-قیزلارینی فرقه قاتاریغا وه ایشگه تارتیش حقنده باقیروب چاقیروب یوره‌درله‌ر. یاقیندا بولوب اوتکه‌ن 5 نچی اوزبیکستان فرقه قونغره‌سنده عبدالسلام اوغلی دیگه‌ن بریسی جوده قیزیق رقم وه فاقتلارنی سویله‌ب بیردی. عبدالسلام اوغلی: «تاشکند اوقروغنده (دائره‌سنده) أڭ کوب ایشچی توپلانغان ییر تاشکند ترامولی اداره‌سیدر. بو ییرده فرقه اعضاسی بولغان ایکی‌گنه تورکستانلی خاتون ایشچی کورولدی» دیدر.

شو عبدالسلام اوغلی یه‌نه بر مثال سویله‌یدر. بو مثال حقیقتاده

انسانني غضبله‌نديريب يوباراْرلق بر حادثه‌در. تراقتور قورسيگه ايكي اوزبيك خاتوني يوباريلغان ايكه‌ن. بونله‌ر تراقتور قورسيني موفقيت بله‌ن بتير گه‌نله‌ر. بونله‌رنك بريسي يه‌گي يولْ رايونيگه يوباريلادر. او يېرده اونك بيليميني سينه‌ب كورمه‌سده‌ن قايتاروب يوباراْدرلار. او يازيق خاتون آلتي تايقر يه‌گي يولْ رايونيگه يوباريلغان، ٦ كه‌رره‌سنده‌ده ايشكه آلماغانلار. بو بر گنه حادثه ايمه‌س. عموماً ايش قيديرغان تورکستانْ خاتون-قيزلاري شونداي معامله كوره‌درله‌ر. تورکستانده ايپه‌ك فابريقاسي سالينار ايكه‌ن بولشه‌ويكله‌ر بو «فابريقا-نك تورکستان خاتون-قيزلاري اوچون ايش مكتبي» بولاجاغيني باقيروب چاقيرغان وه يازوب چيزگه‌نله‌ر ايدي. فابريقا بيتدي. بولشه‌ويكله‌ر حقيقي ايشكه باشلاديلار. تورکستان «ملي» غازيتا-لاري تورکستانلي خاتون-قيزلارنك موافقراق اوروْنله‌رگه قويولما-غانلارنداْان شكايت قيليب يازا باشلاديلار. ايشچيله‌رنك ساناغيني قيسقارتيش لازم بولغاندا يالغوز تورکستانلي خاتون-قيزلارنك ايشده‌ن بوشاتيلماقدا بولغانلاريني آچيق كورسه‌توب يازديلار. فيض-الله خواجه وه اكملْ افنديله‌ر ايسه بو فابريقاداگي ايشنك تور-کستان خاتون-قيزلارينك ألك كه‌تته يوتوغي بولغانيني باقيروب چاقيروب يوروشله‌ريني هيچ قويماديلار.

2. بولشه‌ويكله‌ر يالغاني. قازاغستاننك اون ييللق بايرامي منا-سبتله قازاق قوموونيست فرقه قوميته‌سي تامانيداْان تاراتيلغان «ته‌ز-يسله‌ر»ده تورکستان ملي حركتي تاريخيگه عائد توبه‌نده‌گي «حقيقت»له‌ر يازيلغان («أگبه‌كچي قازاق» ١٢ نچي سه‌نتابر):

«... چوقاي باش بولغاني حالدا تورکستان قاپيتاليست ضياليله‌ري... خوقند خانلغيني توزمه‌كچي بولديلار وه حكومت قور-ديلار. قوللاريغا سلاح آليب، تورکستان جمهوريتيگه قارشي چيقديلار...»

بولشه‌ويك يالغانچيلارينك بوراده «خوقند خانلغي» ديب يازيب

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

اوتور گەنلەری، 1917 نچی یيلی دەقابرنك 10 نده خوقند شهرینده فوق‌العاده تورکستان قورولتایی تامانیدان اعلان ایتلگەن «تور-کستان مختاریتی»در. «قاپیتالیست ضیالیلەر» ایسه تورکستانی روس قولونیزاتورلاری (مستملکەچیلەری) چەنگەلیدەن قوتقازوب ملی حکومت تۆزمەکچی بولغان تورکستان رادیقال ضیالیلەریدر.

«قوللاریغا سلاح آلیب تورکستان جمهوریتیگه قارشی چیقدی»

دیگەنلەریگه کیلسەك بوده تورکستان ضیالیلەرینك عمومی تور-کستان، آینوقسا فەرغانەلیلەر بلەن برلیکدە، کیچه چار نیقولای جلادلەری، بوکون «اوقتوبر انقلابی»نك «ایلەری قرەغولی» («آوانپوست») بولیب چیققان قانخور روس عسکرلەرینك «سونگو حاکمیتیگه قارشو خلق حقوقینی مدافعه ایتمەکچی بولغانلاریدر».

بولشەویکلەرنك «تورکستان جمهوریتی» ایسه تورکستان اها-لیسینی بوتونلەی سیاسی حقوقلەردەن محروم قالدیرغان (1917 نچی ییل نویابرداگی تورکستان ساویتلەر قورولتایینك قاراریغا باقیلسین!) روس عسکری، روس عملەلەری هەم روس موژیکلە-رینك «قولونیزاتورلق» (مستملکه) حاکمیتیدر. (باش مقالەدە کیتریلگەن بولشەویك تاریخچیسی گەئورگی سافاروفنك شهادتیگه باقیلسین!)

3. ایرنظر اوغلی ایلتای‌نك یالغانی. قازاغستان اجرا قومیتەسی رئیسی — دیمەك رئیس جمهور — ایرنظر اوغلی ایلتای موسقواغا بارغان. سیاحتدەن مقصدی ساویت اتفاقی باش حکومتیگه قازا-غستاننك اون ییل ایچندە قازانغان یوتوقلەریدەن راپور تاپشیرماق ایدی. ایلتای‌نك سوزلەریگه حقیقی بها بیرمەك اوچون، بو اویاتسز «رئیس جمهور»نك تورکستاننك قازاغستان قسمی اوچون اڭ مهم حسابلانغان کوچەبەلیلەرنی یرلیلەشتریش حقنده سویلەگەنلەریدەن برگنه جملەسی اوستنده توختاب اوتوش کافیدر. ایلتاینك سوزیگه قاراغاندا «1929-1930» دە سەکسان تورت مینگ اوچ یوز قرق

(84340) قازاق خوجالغی کوچه‌به هه‌م یاریم کوچه‌به‌لیکده‌ن اوترا قلاشتریلگه‌ن ایمش».
ایلتاینك بو سویله‌گه‌نی بوتون ساویت غازیتالارندا باسیلغاندر (خصوصاً «آکبه‌کچی قازاق» هه‌م «ساویتسکایا سته‌پ» غازیتالا-رینك 22-23 نچی سه‌نتابرداگی نومرولرنده).
«رئیس جمهور»نك مطلقا یالغان سویله‌گه‌نینی کورسه‌تمه‌ك اوچون «آکبه‌کچی قازاق»نك 11 نچی سه‌نتابر نومروسیده‌گی باش مقاله‌سیگه بر قاراب چیقیش کیره‌ك. او مقاله‌ده:
«بو ییل پلان بوینچه 84 مینگ (کوچه‌به وه یاریم کوچه‌به) خوجالیقنی ییرله‌شترمه‌کچی ایدك. لاکن بارچا اداره‌له‌رنگ کور-سه‌تکه‌ن یالقاولغی وه یامان نظر بله‌ن قاراغانلغی نتیجه‌سنده بو پلان به‌جه‌ریلمه‌ی قالدی...» دیب یازیلغان.
دیمه‌ك قازاغستان اجرا قومیته‌سی ناشر افکاری بولغان «آکبه-کچی قازاق» غازیتاسی «پلان به‌جه‌ریلمه‌ی قالدی» دیسه، اوشه‌ل اجرا قومیته‌نك رئیسی ایرنظر اوغلی ایلتای موسقواغا باریب «پلان به‌جه‌ریلدی» دیدر.
مسئله‌نك اڭ قیزیق جایی شونده، که ایلتاینك بو یالغانینی «آکبه‌کچی قازاق»نك اوزی هه‌م (23 نچی سه‌نتابر نومروسیده) اویه‌لمه‌سده‌ن، قیزارماسدان باسیب اوتوروبدر.
قازاقلارنگ:
«جالغانتان بولغان حرامزا
راستی کورسه اوله‌دی.
اولمه‌س اوچون حرامزا
جالغانمه‌نه‌ن جوره‌دی»
دیگه‌نله‌ری، مه‌نه شو ایلتایغا وه «آکبه‌کچی قازاق» آطرافیغا توپلا-نغان وجدانینی، اویاتینی هه‌م ایمانینی موسقواغا ساتقان «حرامزاده-له‌رگه» آتالغان بولسا کیره‌ك.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

توزەتیش :

« یاش تورکستان »نك 11 نچی سانیدا :

1) 2 نچی بیت ، 8 نچی قاتاردا ایکی تاپقر یازیلغان « باختیان » ایمەس « باختییجان »در .

2) 15 نچی بیت ، 2 نچی قاتارداغی «IV» ایمەس « VI قونغره»در .

3) 16 نچی بیت ، 12 نچی قاتارداغی « 27.IX » ایمەس « 27. XI » در .

4) 17 نچی بیت ، 15 وە 21 نچی قاتارداغی « VI سەسیه » ایمەس « IV سەسیه » در .

باشقارما .

Yach Turkistan

Novembre 1930 (Le jeune Turkestan) No. 12

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Moustapha Tchokaï-Oghly**

«یه‌گی تورکستان»

1927 نچی ییلده‌نبری چیقا باشلاغان. تورکستان
ملی برلیگی «تمب»نگ فکرله‌رینی تاراتوچی آیلق مجموعه‌در.
لاتین حرفله‌ریله چیقادر. آدره‌سی:

Istanbul: Hükûmat konagı karşısında Gümüşhane
Sokagı No. 3 (Turquie)

یولیمزغا توغری کیلگه‌ن بوتون یازولار اوچون مجموعه‌مزنگ بیتله‌ری
آچیقدر. باسیلماغان یازولار قایتاریلماس.

آبونه شرطله‌ری:

ییللغی	— 2 دولار	آلتی آیلغی	— 1,2 دولار
اوچ آیلغی	— 60 سه‌نت	آیریم نسخه‌سی	— 20 سه‌نت

مجموعه‌مزگه تیوشلی هه‌ر تورلی یوللانمالار اوچون آدره‌س:

Moustapha Tchokai-Oghly
48 bis rue Parmentier
Nogent s. Marne (Seine)
France

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى